

Branden i Jönköping den 11 februari 2001

Tillsyn och utvärdering

**RÄDDNINGSS
VERKET**

2001 Räddningsverket, Karlstad
Tillsynsenheten
ISBN 91-7253-137-1
Beställningsnummer R00-248/01
2001 års utgåva

Branden i Jönköping den 11 februari 2001

Tillsyn och utvärdering

Räddningsverkets kontaktperson:

Christer Strömgren, Tillsynsenheten, telefon 054- 13 53 35

Länsstyrelsens kontaktperson:

Stefan Waltersson, Samhällsbyggnadsavdelningen, telefon 036-15 70 56

Förord

Räddningsverket har i samverkan med Länsstyrelsen i Jönköpings län genomfört en tillsyn och utvärdering av räddningsinsatsen och andra uppgifter som en kommun har ansvar för enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) i samband med branden i Jönköping den 11 februari 2001.

För utvärderingen har funnits en arbetsgrupp bestående av:

Stefan Waltersson	Länsexpert räddningstjänst, Länsstyrelsen i Jönköpings län
Ulf Erlandsson	Brandingenjör, Räddningstjänstavdelningen, Räddningsverket
Erik Egardt	Brandingenjör, Räddningstjänstavdelningen, Räddningsverket
Klas Helge	Brandingenjör, Tillsynsenheten, Räddningsverket

Ansvarig för arbetet har varit Klas Helge.

Rapporten är upplagd enligt följande:

I *avsnitt 1* lämnas en sammanfattning av insatserna m.m.

I *avsnitt 2* redovisas alla bakgrund omfattande en beskrivning av kvarteret Arkadien, räddningstjänstens organisation i Jönköping och i länet samt om samverkande organ.

I *avsnitt 3* redovisas hela händelseförloppet avseende alarmering, insatser på plats, arbete efter räddningsinsats samt förebyggande insatser.

Tillsyns- och utvärderingsaspekter tas upp i *avsnitt 4* och i *avsnitt 5* lämnas vissa övriga erfarenheter som framkommit.

Innehållsförteckning

Förord	3
1 Sammanfattning	9
2 Bakgrund	12
2.1 Beskrivning av kv. Arkadien.....	12
2.2 Räddningstjänsten i Jönköpings kommun.....	13
2.3 Räddningstjänsten i länet.....	13
2.4 Samverkande organ	14
2.4.1 Allmänt	14
2.4.2 Länsstyrelsen i Jönköpings län.....	15
2.4.3 SOS Alarm AB.....	15
2.4.4 Polisen	16
2.4.5 Försvarsmakten	16
2.4.6 Landstinget – ambulansverksamheten.....	16
2.4.7 Samverkan inom kommunen.....	17
2.5 Samverkan inom länet	17
3 Händelseförlopp	19
3.1 Förebyggande insatser	19
3.1.1 Allmänt	19
3.1.2 Detaljplan, brandskyddsfrågor m .m.	19
3.1.3 Skadebegränsande åtgärder	20
3.1.4 Förberedelse för insats.....	20
3.2 Insatsen	21
3.2.1 Alarmeringsfas	21
3.2.2 Första utryckning.....	21
3.2.3 Första förstärkningsinsatser från egen kommun	22
3.2.4 Orientering.....	23
3.2.5 Bedömning, de första åtgärderna.....	23
3.2.6 Evakuering av de boende	24
3.2.7 Stab, lokal ledningsorganisation.....	24
3.2.8 Uppbyggnad av resurser.....	25
3.2.9 Taktik, begränsningslinjer	26

3.2.10	Området under röken.....	27
3.2.11	Underhåll och försörjning	27
3.2.12	Sambands- och ledningscentral (SoL).....	28
3.2.13	SOS-stab.....	28
3.2.14	Kommunala räddningsorgan	29
3.2.15	Polisinsatsen	31
3.2.16	Ambulanser/sjukvårdsberedskap	33
3.2.17	Länsstyrelsen	34
3.2.18	Logistik.....	34
3.2.19	Informationstjänst.....	35
3.2.20	Andra larm under pågående insats	36
3.2.21	Räddningstjänstinsatsen avslutas	37
3.3	Åtgärder efter insatsen.....	37
3.3.1	Allmänt.....	37
3.3.2	Bevakning efter insats	38
3.3.3	Restvärdesräddning	38
3.3.4	Brandutredningen	38
4	Utvärdering/tillsynsaspekter	40
4.1	Allmänt.....	40
4.2	Förebyggande verksamhet.....	40
4.2.1	Allmänt.....	40
4.2.2	Tillsyn.....	41
4.2.3	Rådgivande och annan verksamhet	42
4.3	Beredskap och räddningsinsats	42
4.3.1	Allmänt.....	42
4.3.2	Räddningstjänstens beredskap i Jönköpings län	43
4.3.3	Styrkeuppbyggnad vid insatsen.....	43
4.3.4	Staber och ledning	43
4.3.5	Länsstyrelsen	44
4.3.6	SOS Alarm AB.....	45
4.3.7	Polisen	45
4.3.8	Försvarsmakten	45
4.3.9	Landstinget	45
4.3.10	Samverkan inom kommunen.....	46

4.3.11	Information.....	46
4.3.12	Media.....	46
4.3.13	Åtgärder efter räddningstjänst.....	47
4.3.14	Restvärdesledare.....	47
4.3.15	Sammanfattning.....	47
5	Övriga erfarenheter	48
6	Begreppsförklaringar m.m.	50
7	Referenser	51
8	Bilagor	53

1 Sammanfattning

Kl. 04.11 söndagen den 11 februari 2001 fick räddningstjänsten i Jönköping larm från en automatisk brandlarmläggning i kvarteret Arkadien i centrala Jönköping. På väg ut fick första räddningsstyrkan information över kommunikationsradion om röklukt i kvarteret. Vid framkomsten visade det sig att räddningstjänsten skulle möta en brand som för tankarna tillbaka till de stora bränder som drabbade städer förr i tiden.

Räddningsverket beslöt i samråd med Länsstyrelsen i Jönköpings län den 20 februari 2001 att genomföra en tillsyn och utvärdering av insatserna. Arbetet skulle genomföras i samverkan med Länsstyrelsen i Jönköpings län och i huvudsak beröra följande områden:

- *Den kommunala räddningstjänsten och samverkande organs resurser*
- *Alarmering*
- *Räddningsinsatsens genomförande, m.m.*
- *Kulturhistoriska perspektivet sett från brandskyddssynpunkt*

Räddningsverket och Länsstyrelsen i Jönköping gör den sammanfattande bedömningen att insatsen genomförts på ett bra sätt och i överensstämmelse med räddningstjänstlagstiftningens intentioner. Vissa synpunkter har framförts avseende beredskapen i kommuner som deltagit insatsen.

Vid genomgång med företrädare för SOS Alarm AB av logglistor, anteckningar och redovisningar i övrigt kan konstateras att de åtaganden som framgår av alarmeringsavtalet som upprättats mellan staten och SOS Alarm AB har uppfyllts.

Länsstyrelsen och Räddningsverket har efter genomförd tillsyn och utvärdering dragit den slutsatsen att den ansvariga nämnden har uppfyllt det tillsynsansvar som åvilar en nämnd enligt 54 § räddningstjänstlagen (1986:1102). Vissa synpunkter avseende brandsyn framförs i rapporten.

Det kulturhistoriska perspektivet från brandskyddssynpunkt berörs i första hand av frågor avseende brandsyn.

Här nedan följer en sammanfattning av händelsen, räddningsinsatsen, kommunens förebyggande arbete och övrigt som berör händelsen.

Det totala antalet brandpersonal som deltog vid insatsen var 157 personer varav 138 från kommuner i Jönköpings län. Den stora styrkeuppbyggnaden som genomfördes under branden har fungerat väl. Räddningsledaren hade i ett tidigt skede klart för sig, bland annat med erfarenhet från tidigare bränder och övningar i tät trähusbebyggelse, storleken på de styrkor som krävs för att förhindra och begränsa en brand av denna storleksordning. Insatsstyrkans storlek måste betraktas som rimlig med tanke på de särskilda risker sådan tät trähusbebyggelsen utgör och den omfattning branden fått vid upptäckten.

Vissa kommuner som deltog i insatsen har vidtagit någon form av kompletterande åtgärd för att kunna hålla en beredskap som motsvarar ungefär beredskapen för en första insats. Ett antal kommuner har inte vidtagit några åtgärder. I Jönköpings kommun gjordes begränsade beredskapshöjningar.

Beredskapen under själva händelsen varierar något i länets kommuner. Ytterligare insatser skulle dock i princip ha kunnat genomföras inom godtagbar tid i samtliga kommuner. Insattiden för ”andrainsatsen” skulle emellertid, för de kommuner som inte genomförde speciella beredskapshöjningar, ha blivit något längre till vissa delar av respektive kommun. Det måste dock anses skäligt att en kommun, vid en händelse som denna, ska höja beredskapen till en sådan nivå som kan bedömas rimlig med hänsyn till kommunens totala riskbild, den beredskap som anges i räddningstjänstplanen samt omständigheterna i övrigt.

Under insatsen upprättade räddningsledaren en stab på brandplatsen i vilken övriga samverkande myndigheters företrädare ingick. På brandstationen upprättades en sambands- och ledningsstab (SoL) som ett stöd för räddningsledaren. SOS Alarm AB upprättade en SOS-stab med egen inkallad personal och personal från kommunal räddningstjänst. Den tidiga uppbyggnaden av dessa staber var ett stort stöd i räddningsledarens arbete och hade en avgörande betydelse för utgången av insatsen.

Branden, som medförde omfattande räddningsinsatser i kommunal räddningstjänst, var snabbt övergående och påverkade inte andra samhällsfunktioner. Det var inte aktuellt för Länsstyrelsen att överta ansvaret för räddningstjänsten vid något tillfälle trots att flertalet av kommunerna i länet deltog i insatsen. Ett avgörande skäl får anses vara att själva insatsen, som visserligen var mycket omfattande, endast pågick under ett fåtal timmar. En händelse utdragen under en längre tid skulle med all sannolikhet ha bedömts på ett annat sätt av Länsstyrelsen.

Beträffande den förebyggande verksamheten är det tillsynsmyndigheternas uppfattning att ansvarig nämnd enligt 10 § räddningstjänstlagen bör överväga i vilken omfattning regelbunden brandsyn skall genomföras i restauranger som kan ta emot fler än 30 personer. Enligt 16 § räddningstjänstförordningen (1986:1107) skall regelbunden brandsyn genomföras i restauranger som kan ta emot fler än 50 personer och sådan brandsyn får även förrättas i motsvarande lokaler som kan ta emot fler än 30 personer. Enligt lämnade uppgifter kunde pizzeria restaurangen i området ta emot 35 – 40 personer.

En synpunkt som ansvarig nämnd för räddningstjänsten också bör överväga är om kvarteret Arkadien och liknande kvarter skall betraktas som objekt där regelbunden brandsyn ska genomföras eller i varje fall som objekt där annan brandsyn ska genomföras. I kvarteret Arkadien fanns värdefulla kulturmiljöer. Byggnaderna var inte förklarade som byggnadsminne enligt kulturminneslagen, en åtgärd som möjliggör att särskilda regler och bestämmelser kan fastställas. Länsstyrelsens arbete med att förhindra bränder i

gammal bebyggelse kan dock genomföras på andra sätt, t.ex. genom informationsinsatser.

SOS Alarm AB:s hantering av händelsen har studerats inom ramen för det uppdrag Räddningsverket har. Räddningsverket konstaterar att SOS Alarm AB har uppfyllt de åtaganden som framgår av det avtal som finns mellan staten och SOS Alarm AB. Räddningsverket instämmer i de synpunkter som framförts att en ökad samordning av SOS-staben och SoL kan effektivisera stabsarbetet.

Polisens uppgifter vid branden i Jönköping den 11 februari blev de för polisen traditionella vid sådana här händelser nämligen att utrymma, avspärra, registrera boende, ta kontakt med anhöriga samt bevaka området. Enligt räddningstjänsten genomförde polisen sina åtaganden på ett bra sätt. Samverkan med räddningstjänsten fungerade bra.

Sjukvården stödde räddningsledaren genom att delta med en person ur den psykiatriska katastrofledningsgruppen (PKL-gruppen). De avtalade larmrutinerna mellan sjukvården och SOS Alarm AB har fungerat enligt överenskommelse.

Räddningstjänstens och polisens samverkan med andra berörda förvaltningar i Jönköpings kommun i första hand socialförvaltningen och tekniska kontoret har av vad som framkommit fungerat till belåtenhet.

Genom att Radio Jönköping tidigt fanns på plats kom invånarna att redan från kl. 05.00 på morgonen få information om händelseutvecklingen. Informationen till allmänheten har av vad som framkommit fungerat tillfredsställande, bl.a. har allmänhetens behov av att ringa SOS Alarm förmodligen reducerats. Sveriges Radio Jönköping engagerade sig på ett mycket bra sätt och var snabbt igång med sin verksamhet.

Enligt representanter för media, bl.a. Sveriges Radio Jönköping, Smålandsnytt, TV 4 och Jönköpings-Posten fungerade informationen från räddningstjänsten väl, både avseende innehåll, aktualitet och tillgänglighet. Beträffande nättidningarna, verkade informationsintensiteten inte ha varit tillräcklig.

2 Bakgrund

2.1 Beskrivning av kv. Arkadien

Kvarteret Arkadien är en kulturmiljö som klarat de bränder och rivningsvågor som annars i omgångar förändrat stadsbilden i centrala Jönköping under det senaste århundradet. Kvarteret består av tvåvånings träbyggnader och har under århundradena renoverats och byggts om men hade vid brandens utbrott fortfarande delar kvar från sent sextonhundratal. Under årens lopp har dock kvarteret modifierats successivt där byggnadsmaterial från äldre delar återanvänts i de nya konstruktionerna.

Under artonhundratalets senare del fick kvarteret det utseende det hade innan branden. I mitten av 1900-talet genomfördes stora rivningar av den centrala trästaden för att lämna plats för etablering av varuhus, butiker och kontorslokaler. Kvarteret Arkadien skonades dock från markexploateringen främst genom att det var ett splittrat ägande av fastigheterna. Dessutom var kvarteret väl utnyttjat med affärsgata och populära butiker. Ägandet av fastighetsbeståndet i kvarteret var vid branden delat mellan det kommunala bostadsbolaget VätterHem AB, en privat fastighetsägare samt ett dödsbo.

Efter det att detaljplanen fastställts har om- och tillbyggnader samt ändrad användning av lokaler skett i hela kvarteret. Det kommunala bostadsbolaget genomförde en omfattande renovering av bostäder i sin del av kvarteret och installerade då ett automatiskt räddningstjänstanslutet brandlarm i enlighet med detaljplaneföreskrifterna. Vidare har butiksverksamhet i den privatägda delen av kvarteret successivt förändrats för att anpassas till nya innehavare.

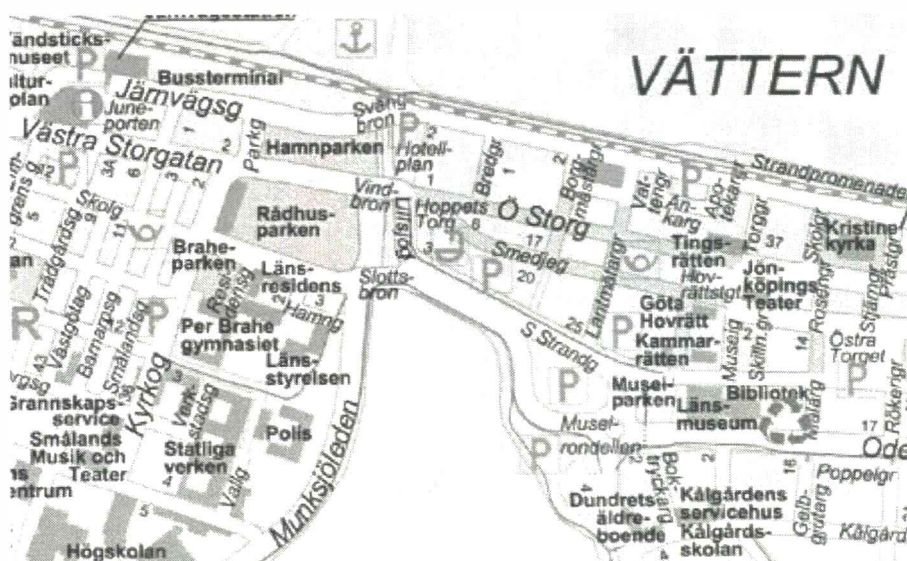

Bild 1. Karta över centrala Jönköping. Branden var i kvarteret Arkadien som ligger mellan Smedjegatan och Södra Strandgatan. KÄLLA: Hemsidan Jönköpings kommun.

2.2 Räddningstjänsten i Jönköpings kommun

Av kommunens räddningstjänstplan framgår bl.a. räddningstjänstens organisation i stort, sammanfattning av den kommunala riskanalysen, räddningstjänstens verksamhetsidé, förebyggande åtgärder, räddningskårens organisation och beredskap i fred, kompetens för befäl och brandmän, räddningskårens ledning och uppgifter, insatstider m.m. Från denna plan skall särskilt framhållas följande:

- Stadsbyggnadsnämnden är ansvarig nämnd enligt 10 § räddningstjänstlagen.
- Förebyggande sektionen består av minst fem tjänster och leds av en ställföreträdande räddningschef.
- Särskild personal finns avdelad för insatsplanering och samordning av erfarenhets- och informationsutbyte mellan förebyggande och skadeavhjälpande verksamhet.
- I planen finns en sammanställning över de olika styrkornas uppgifter.

Räddningskåren i Jönköpings kommun skall ha beredskap enligt följande:

Styrka	Bemanning	Anspänningstid
Jönköping	BM+2BfH+8BmH	1,5 min
Huskvarna	BfD+5BmD	6 min
Gränna	BfD+6BmD	6 min
Norrahammar	BfD+4BmD 2BmD	6 min 8 min
Bankeryd	BfD+4BmD	6 min
Visingsö	BfD+4BmD	6 min
Unnefors	BfD+RV (1	BfD 6 min
Ryd/Bottnaryd	BfD+4BmD (2	6 min

1. Vid alla larm inom insatsområdet 180 (Unnefors) larmas alltid räddningsstyrkan i Ryd/Bottnaryd
2. Räddningsstyrkan i Ryd/Bottnaryd är delad på två stationer, en i Ryd och en i Bottnaryd, båda larmas samtidigt. Båda styrkorna erfordras för att uppnå BfD + 4 BmD.

Utöver denna beredskap finns en jourhavande räddningschef med brandingenjörskompetens.

2.3 Räddningstjänsten i länet

I Jönköpings län finns totalt 224 personer i beredskap inom den kommunala räddningstjänsten. Denna beredskap fördelas på 15 befäl heltid, 24 brandmän heltid, 38 befäl deltid och 147 brandman deltid. Till detta kommer också s.k. chefsberedskap. Fördelningen kommunvis framgår av nedanstående tabell.

Kommun	Befäl i be- redskap	BM	BfH	BmH	BfD	BmD	Totalt
Aneby	BM				2	5	7
Gnosjö	BI				2	8	10
Mullsjö	BI				1	4	5
Habo	BI	1			1	3	5
Gislaved	BI	1	1	3	5	18	28
Vaggeryd	BI	1			2	8	10
Jönköping	BI	1	2	8	7	29	47
Nässjö	BM	1		4	5	18	28
Värnamo	BI	1	1	3	3	15	23
Sävsjö	BM				2	9	11
Vetlanda	BM	1	1	3	5	13	23
Eksjö	BI	1			3	15	19
Tranås		1	1	3		2	7
Summa		9	6	24	38	147	224

2.4 Samverkande organ

2.4.1 Allmänt

Vid de flesta räddningstjänstinsatser samverkar kommunala räddningstjänsten med sjukvården, polisen och SOS Alarm AB, men även andra myndigheter kan bli involverade i en sådan samverkan.

Enligt 34 § räddningstjänstlagen skall en statlig eller kommunal myndighet delta i en räddningsinsats med personal och egendom på anmodan av räddningsledaren. Denna skyldighet föreligger endast om myndigheten har lämpliga resurser samt att deltagandet inte allvarligt hindrar myndighetens normala verksamhet.

Denna bestämmelse är viktig och en förutsättning för att kunna genomföra effektiva räddningsinsatser. Bestämmelsen har tillkommit för att det inte kan anses rimligt att en myndighet som svarar för räddningstjänst skall kunna förutse alla tänkbara situationer vid planeringen och dimensionering av sin organisation. Skyldigheten att delta gäller sålunda inte om detta allvarligt kan hindra berörd myndighets egen verksamhet. Försvarsmakten eller annan statlig myndighet kan också anmodas att delta med lämpliga resurser.

En statlig myndighet som nästan alltid berörs är polisen som enligt 30 § räddningstjänstlagen ska underrättas vid en räddningsinsats.

Länsstyrelsen kan bli direkt involverad genom sin tillsynsroll och i vissa fall skyldigheten att överta ansvaret för den kommunala räddningstjänsten vid omfattande insatser. Länsstyrelsen kan även erbjuda och komma överens med berörda att länsstyrelsen intar en stödjande roll i räddningsarbetet.

2.4.2 Länsstyrelsen i Jönköpings län

Räddningstjänstfrågorna handläggs vid Länsstyrelsen i Jönköping av läns-experten för räddningstjänst. Denne är knuten till Samhällsbyggnadsavdelningen vilket underlättar samarbetet med andra berörda expertområden både inom och utanför länsstyrelsen. Expertområdet för räddningstjänst svarar för länsstyrelsens regionala räddningstjänstuppgifter, tillsyn över den kommunala räddningstjänsten, riskhänsyn i samhällsplaneringen, transport av farligt gods, beredskap för naturolyckor och dammsäkerhet m.m. Inom detta område hanteras också regionala rådets verksamhet, regionala samverkanskurser m.m.

I räddningstjänstförordningen har regeringen föreskrivit att en länsstyrelse vid omfattande räddningsinsatser skall ta över ansvaret för den kommunala räddningstjänsten i de kommuner där insatserna sker. Olyckor som kan innebära att länsstyrelsen tar över ansvaret är framför allt händelser med långvariga olycksförlopp som kräver resurser från många olika sektorer i samhället.

Länsstyrelsen har ett ansvar för kulturmiljövården i länet. Kulturmiljövården har fått en allt vidare innebörd och väsentligt ökad betydelse i vårt samhälle. Länsmuseumerna och länsstyrelserna är kulturmiljövårdens regionala huvudaktörer med uppgift att vara pådrivande i en offensiv syn på kulturmiljöfrågorna och verka för att alla känner sig delaktiga i ansvaret för vår kulturmiljö och vårt kulturarv. Tyngdpunkten i uppgifterna ligger i att bevara, skydda, vårda och visa länets kulturminnen och kulturmiljöer.

Länsstyrelserna svarar för planering av kulturmiljöarbetet tillsammans med länsmuseumerna så att målen för den nationella kulturmiljövården nås. Länsstyrelsen skall i sin verksamhet bl.a. stödja kommunerna samt utföra tillsyn enligt kulturminneslagen. Arbetet inom kulturmiljöområdet rymmer frågor avseende kulturmiljöer, byggnadsminnen, fornminnen och kyrkliga kulturminnen. I Jönköpings län finns ett 80-tal kulturmiljöer som utpekats som riksintressen. För att kunna ta till vara detta intresse behandlas de i kommunernas översikts- och detaljplaner. Ett sådant riksintresse har kvarteret Arkadien i Jönköpings centrum. I branden förstördes bl.a. unika gårdar från 1600-talet.

2.4.3 SOS Alarm AB

I Sverige finns 20 SOS-centraler. Centralen i Jönköping är belägen i anslutning till brandstationen och betjänar hela Jönköpings län. Habo och Mullsjö kommuner som tidigare tillhörde Skaraborgs län har under senare år överförs till SOS-centralen i Jönköping. SOS-centralen i Jönköping är natttid bemannad med två operatörer. Ytterligare en operatör finns i beredskap och kan med kort varsel infinna sig på SOS-centralen.

Av det alarmeringsavtal som finns upprättat mellan staten och SOS Alarm AB framgår bl.a. att avsikten med avtalet är att säkerställa en effektiv SOS-tjänst i landet. Vidar åtar sig SOS Alarm AB ett antal uppgifter, bl.a. att er-

bjuda kommuner och landsting att träffa avtal om alarmeringstjänster. Ett antal kvalitetskrav finns som berör teknik, organisation och säkerhet. Regeringen har uppdragit åt Räddningsverket att utöva tillsyn och kontroll över att åtagandena enligt avtalet uppfylls.

Samtliga kommuner i Jönköpings län har avtal med SOS Alarm AB om alarmeringstjänster. Kommunerna i länet har en överenskommelse med SOS Alarm AB att vid större insatser i länet tillföra befälsresurser till SOS-centralen enligt ett förberett schema.

En överenskommelse finns också mellan Jönköpings kommun och de s.k. höglandskommunerna om att befäl från kommunal räddningstjänst skall förstärka SOS-centralen som sakkunnig vid större insatser. Om insatsen gäller Jönköpings kommun kallas räddningschef i beredskap från räddningstjänsten på höglandet som omfattar kommunerna Vetlanda, Nässjö, Sävsjö Aneby, Eksjö och Tranås. I alla övriga fall kallas motsvarande befäl från Jönköping som förstärkning till SOS-centralen.

2.4.4 Polisen

Polismyndigheten i Jönköpings län är en av landets 21 polismyndigheter. Länet utgör ett distrikt med en kommunikationscentral för hela länet i Jönköping. Särskilda planer finns upprättade för samverkan med räddningstjänst och för särskilda händelser m.m. Vid branden i Jönköping i februari 2001 tog polisen tidigt beslut om att inkalla personal för att upprätta en stab. Staben bestod av, utöver stabschefen, personal för insatsledning, uppgiftsberoende verksamhet och för information. Polisens stab verkade från kl. 06.00 till kl. 15.30.

2.4.5 Försvarsmakten

I den organisation som Försvarsmakten har sedan den 1 juli 2000, är följande värt att framhålla för Jönköpings del. Sverige är uppdelat i fyra militärdistrikt (MD) med en MD-stab för varje distrikt. För södra militärdistriktet (MDS) är staben placerad i Göteborg. Under MDS-staben i Göteborg finns totalt 11 MD-grupper. För Jönköpings län finns en MD-grupp stationerad i Eksjö och benämns norra smålandgruppen. I Eksjö finns även Göta Ingenjöreregemente. Verksamheten inom regementet respektive verksamheten inom norra smålandsgruppen är två separata delar. Önskemål om militär hjälp skall dock alltid gå via militärdistriktet, i detta fall MDS. Det var aldrig aktuellt att begära stöd från försvarsmakten enligt § 34, räddningstjänstlagen. Militär personal kom ändå att bli involverade i händelsen, fast på ett annat sätt.

2.4.6 Landstinget – ambulansverksamheten

Landstinget i Jönköpings län driver ambulansverksamheten i egen regi. I Jönköping är ambulansverksamheten stationerad på Ryhovs sjukhus. För upptagningsområdet Jönköping finns tre ambulanser som är bemannade dygnet runt. Vardag dagtid finns ytterligare två ambulanser bemannade som

under söndagar och helgdagar minskas till en ambulans. Dessutom finns en akutbil som kan bemannas med spetskompetens för snabba akuta insatser. Landstinget har avtal med SOS Alarm AB om alarmering och samband. Av det avtalet framgår bl.a. att en ambulans alltid skall larmas vid en räddningstjänstinsats och kunna fungera som ledningsambulans.

2.4.7 Samverkan inom kommunen

Enligt 46 § räddningstjänstlagen skall den som har beslutat om t.ex. en utrymning hjälpa till med att ordna uppehälle för dem som "till följd av åtgärden är i behov därav". Räddningsledaren ska således aktivt medverka till att nödställda får sitt uppehälle ordnat. Avsikten med denna bestämmelse är inte att räddningstjänsten själv måste erbjuda det bistånd som behövs utan sådant bistånd kan i första hand lämnas av socialtjänsten.

Till socialtjänstens uppgifter i den ordinarie verksamheten hör att ge människor stöd i nödsituationer. Socialtjänsten bör därför kunna planera och vidta de hjälpinsatser som fordras vid olika slag av olyckor. Dess personal kan även praktiskt delta i arbetet med att tillfälligt bistå de människor som drabbas av olyckor.

I den kommunala verksamheten i övrigt har t.ex. de tekniska förvaltningarna, både personal och materiel som kan användas vid olika räddningsinsatser. Vid denna insats deltog både socialtjänsten och de tekniska förvaltningarna.

2.5 Samverkan inom länet

Branden medförde en omfattande resursmobilisering av länets kommuner. Inom länet finns en mångsidig och förhållandevis djup samverkan mellan de tretton kommunerna, övriga berörda myndigheter och organisationer. Denna samverkan har utvecklats i den gemensamma projektorganisationen Räddsam-F, regelbundna räddningschefsmöten, regionala räddningstjänstrådet och i de regionala samverkanskurserna. Samverkan har under åren berört den operativa och förebyggande verksamheten, lednings- och stabsfrågor, insatsplaner för vissa olyckor, samband samt utbildnings- och övningsverksamhet etc.

Ett ramavtal har slutits mellan länets kommuner om samverkan avseende utnyttjandet av varandras resurser, exempelvis räddningsstyrkor, fordon, materiel och förekommande specialistfunktioner. Avtalet har kompletterats av räddningscheferna med en instruktion "Riktlinjer för räddningstjänst-samverkan inom Jönköpings län". Enligt överenskommelsen skall kommunerna vid resursbrist kunna få förstärkning enligt en i riktlinjerna upprä-tad förteckning kallad "förstärkningslarm". Resurserna larmas via SOS Alarm AB som också underrättar befäl i beredskap i aktuell kommun. Denne har då möjlighet att vidta åtgärder i sin kommun för att upprätthålla den normala beredskapen eller återkalla larmet om skäl finns för detta. Detta av-tal utgjorde en grundpelare för resursmobiliseringen vid storbranden i Jön-köping den 11 februari 2001.

I regionala rådet, som leds av Länsstyrelsen, finns företrädare för statlig och kommunal räddningstjänst, polis, sjukvård, Sveriges Radio, Banverket, SJ, Vägverket och Försvarsmakten. Det genomförs minst ett möte per år varvid gemensamma beredskaps- och resursfrågor, gemensam utbildnings- och övningsverksamhet m.m. diskuteras.

Länsstyrelsen har hittills genomfört fyra regionala samverkanskurser och totalt har ca 130 personer genomgått dessa kurser. Deltagarna kommer i huvudsak från kommunal räddningstjänst, sjukvård och polis men även från statlig räddningstjänst och samverkande myndigheter och organisationer.

Länets räddningschefer, företrädare för SOS Alarm AB, länsstyrelsen och sjukvården träffas 3 - 4 gånger per år vid s.k. räddningschefsmöten där aktuella och gemensamma frågor behandlas.

I de regionala räddningstjänstövningar som förekommit de senaste åren har det funnits en ambition att alla myndigheter och organisationer i länet som direkt eller indirekt är eller kan bli berörda av räddningstjänstinsatser skall delta. Den senaste övningen som genomfördes i december 1999 hade ett brett upplägg i seminarieform. I denna deltog, förutom länsstyrelsen, samtliga kommunala räddningstjänster, tre statliga räddningstjänster, polis, sjukvård, Sveriges Radio Jönköping, Försvarsmakten, SOS Alarm AB, Banverk, Vägverk och kommunpolitiker.

Genom räddningschefsmöten diskuteras kontinuerligt skilda samverkansfrågor och verksamheten inom Räddsam-F hålls levande. Genom länsstyrelsens verksamhet med bl.a. regionala räddningstjänstrådet, regionala samverkanskurser, regionala räddningstjänstövningar sker ytterligare ett informationsflöde mellan kommunal och statlig räddningstjänst, samverkande myndigheter och organisationer.

Sammantaget finns inom länet sålunda ett antal forum för dialog om samverkan.

3 Händelseförlopp

3.1 Förebyggande insatser

3.1.1 Allmänt

Enligt 41 § i räddningstjänstlagen (1986:1102) är ägare och innehavare av byggnader eller andra anläggningar ansvariga att i skäligen omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olyckshändelse och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand.

Efterlevnad av denna bestämmelse kontrolleras i huvudsak genom regelbunden brandsyn. Sådan brandsyn ska enligt 16 § räddningstjänstförordningen (1986:1107) förrättas i fråga om varuhus, restauranger, teatrar, biografier och andra samlingslokaler, om de är avsedda för mer än 50 personer. Regelbunden brandsyn får även förrättas i motsvarande byggnader och anläggningar om de är avsedda för fler än 30 personer. Möjlighet finns även att genomföra annan brandsyn exempelvis vid byggnader och anläggningar där personsäkerhet eller grannars intressen kan hotas av en brand.

För hantering av brandfarlig och explosiv vara gäller lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor. För yrkesmässig användning av gasol i publik lokal som t.ex. i en restaurang krävs tillstånd. Vissa undantag från sådant tillstånd kan göras om exempelvis gasförbrukningen och förvaringen av gas sker utomhus och mängden gas inte överstiger en viss mängd. Beträffande förvaring och hantering av gasflaskor är följande värt att framhålla. Gasflaskor större än 5 liter skall förvaras antingen utomhus eller i särskilt utrymme avskilt i lägst brandteknisk klass EI-30 och väl ventilerat direkt till det fria. I pizzeriarestaurangen, som fanns intill det trapphus där branden startade, användes gasol för drift av kebabgrillen utan giltigt tillstånd.

3.1.2 Detaljplan, brandskyddsfrågor m .m.

Detaljplanen för kvarteret Arkadien reviderades senast 18 september 1980 då den antogs av byggnadsnämnden i Jönköping. Detaljplanen fastställdes den 26 maj 1981 av länsstyrelsen i Jönköpings län. I detaljplanen fastslås att kvarteret ska användas för bostadsändamål och handel. Till detaljplanen finns i bilaga en rekommendation avseende brandskydd: *”Befintlig bebyggelse som inte uppfyller kraven i gällande bygglagstiftning med avseende på brandsäkerhet skall utrustas med automatiskt brandkårsanslutet brandlarmssystem. Kompletterande ny bebyggelse skall utföras med brandmur mot befintliga byggnader.”*

Efter det att detaljplanen fastställts så har om- och tillbyggnader samt ändrad användning av lokaler skett i hela kvarteret. Det kommunala bostadsbolaget genomförde en omfattande renovering av bostäder i sin del av kvarteret och installerade då ett automatiskt räddningstjänstanslutet brandlarm i enlighet med detaljplaneföreskrifterna. Vidare har butiksverksamhet i den

privatägda delen av kvarteret successivt förändrats för att anpassas till nya innehavare.

Gasolhantering förekom i restaurangverksamheten. Denna har inte haft någon betydelse i brandförloppet. Däremot, om gasolhanteringen hade uppmärksammats, skulle förmodligen pizzerian ha blivit föremål för besök från den kommunala räddningstjänsten .

I diskussioner mellan fastighetsägare och räddningstjänsten har i andra sammanhang framkommit att sophantering med uppställning av soptunnor förekommit i farlig närhet till byggnad. Vid diskussionerna hade räddningstjänsten rekommenderat fastighetsägaren att inte ställa soptunnor av plast närmare byggnad än tre meter för att minska risken för att en brand i ett sopkärl ska få fäste i träfasaderna.

3.1.3 Skadebegränsande åtgärder

För att effektivt kunna begränsa en brand är det nödvändigt att brandmurar, brandcells begränsande byggnadsdelar och byggnadsinstallationer i övrigt är utfört på ett sätt att de fyller sin funktion vid en brand.

I kv. Arkadien fanns på vindar och våningsplanen ett fåtal brandavskiljande väggar som var avsedda som begränsningslinjer. En förutsättning för att en begränsningslinje skulle kunna säkras vid en brand har dock varit att räddningstjänsten genom aktiva insatser kunnat understödja begränsningslinjen. Erfarenhetsmässigt har räddningstjänsten funnit att det åtgår minst tjugo brandmän per begränsningslinje för att få ett positivt resultat. Brandspridningen via vindar och takfot var huvudorsaken till den snabba brandspridningen mellan byggnaderna.

Förekomsten av så kallade vret eller stolparum (en passage mellan byggnaderna på ca 90 cm) har inte i någon omfattning hämmat brandspridningen mellan byggnaderna utan kan ha haft en negativ påverkan på brandspridningen. Heta brandgaser har bl.a. spridits från den ena brinnande byggnaden till nästa byggnad genom ventilationsöppningar i takfoten och på det sättet förbi de invändiga brandavskiljande begränsningslinjerna.

Det kan konstateras att skyddet för att förhindra eller begränsa en brandspridning inom och mellan byggnaderna inte varit fullständigt. Ytterligare förtätade brandsektioneringar av vindarna samt förändrad ventilation av vindarna är troligtvis en byggnadsteknisk åtgärder som skulle kunna vara ekonomiskt försvarbar att genomföra enligt kulturminneslagen och samtidigt verkningsfulla för att fördröja en snabb brandspridning.

3.1.4 Förberedelse för insats

Kvarteret Arkadien insatsplanerades grovt 1995 med en översiktlig insatsplan av vilken angreppsvägar, brandposter, centralapparat och brandceller framgår. Denna plan var till god hjälp vid både genomförandet av insatsen och lägesuppföljning på skadeplatsen. Kvarteret har använts som övnings-

exempel under flera år vid brandmästarutbildningen på Räddningsverkets skola i Skövde. Heltidspersonal och deltidsbefäl i bl.a. Jönköpings kommun har under åren genomfört övningar och besök i kvarteret. Detta har lett till att kunskapen och förståelsen om resursbehovet var god och förstärkningar kunde beställas i tillräcklig omfattning i ett tidigt skede.

3.2 Insatsen

3.2.1 Alarmeringsfas

På morgonen den 11 februari kl. 04.11.49 inkom ett automatiskt brandlarm från en fastighet i kv. Arkadien. Vid denna tidpunkt gick ett så kallat förlarm på huvudbrandstationen i Jönköping. Ett förlarm är en signal som förbereder brandpersonalen på att det strax kommer en utalarmering från SOS-centralen. Metoden med förlarm används i Jönköping vid alla inkommande automatlarm.

Förlarmet till brandstationen utlöses automatiskt när SOS-centralen får in ett automatiskt brandlarm och enligt uppgift minskar den totala hanteringstiden med i genomsnitt ca 25 sekunder vid varje sådant larm. I detta fall kom utalarmeringen kl. 04.12.15 alltså 36 sekunder efter att det kommit in till SOS-centralen.

SOS-centralen var vid tillfället bemannad med två operatörer. Eftersom det var tidigt en söndagsmorgon var verksamheten normalt låg. Efter automatlarmet inkom ett tiotal telefonlarm om branden i kvarteret Arkadien. SOS-operatörerna kunde också genom radio- och telefonrapporter från insatta styrkor få ett bra grepp om händelseutvecklingen. Via personsökare kallade de in operatör i beredskap till centralen samt informerade vakthavande larmchef som befann sig i hemmet.

3.2.2 Första utryckning

För varje räddningsinsats skall det finnas en räddningsledare. Denne skall svara för insatsen och bestämmer vilka styrkor och andra resurser som ska användas. Räddningsledaren avgör hur räddningsarbetet ska bedrivas och för befälet på olycksplatsen. Den som leder en räddningsinsats skall klargöra problemen, bedöma utvecklingen av händelseförloppet, utforma målen för insatsen och organisera verksamheten.

Bemanningen vid huvudbrandstationen i Jönköping skall enligt räddningstjänstplanen uppgå till minst 1BM+2BF+8BmH (se begreppsförklaringar avsnitt 6) med en högsta anspänningstid av 90 sekunder. Dessutom skall det finnas en jourhavande räddningschef med brandingenjörskompetens i beredskap inom kommunen med inställetid högst 90 sekunder till ledningsfordon.

Den aktuella söndagsmorgonen upprätthölls chefsberedskapen av en av de ställföreträdande räddningscheferna som fick larmet när han befann sig i sin bostad. En brandingenjör som gick på inskolning för att kunna delta i beredskapen som jourhavande räddningschef kallades in i ett tidigt skede. På

brandstationen var beredskapen också kompetensmässigt något högre än minimikravet där det förutom vakthavande brandmästare fanns ytterligare en brandmästare i stället för en av brandförmännen.

När det automatiska brandlarmet utlöste från kvarteret Arkadien 3 utgick den styrka som är planerad för ett obekräftat automatisk brandlarm till denna adress. Styrkan bestod av en släckbil med BM +BF+3BmH samt stegbil med 2BmH. Den så kallade sambands- och ledningscentralen (SOL) på brandstationen bemannades av den andre brandmästaren och en av de kvarvarande brandmännen.

På vägen till kv. Arkadien fick styrkan uppgift om att branden hade utvecklats mer varpå ytterligare räddningsstyrkor begärdes. I det första skedet var en brandmästare räddningsledare. Han avlöstes dock relativt snart av en brandingenjör.

3.2.3 Första förstärkningsinsatser från egen kommun

Vid samma tidpunkt som det automatiska brandlarmet utlöste och en signal kom in till SOS-centralen passerade en polisbil kvarteret på väg till Bankeryd på ett uppdrag. Polismännen upptäckte brandrök från kv. Arkadien och meddelade detta till sin kommunikationscentral. De meddelade också att de avbröt utryckningen till Bankeryd för att närmare undersöka omfattningen av branden. Meddelandet uppfattades av personalen i SoL på brandstationen som vidarebefordrade informationen till utryckningsstyrkorna. Brandmästaren i första styrkan begärde då genast förstärkning med en släckbil från Jönköpingsstationen.

Jourhavande räddningschef, som normalt inte rycker ut på ett automatiskt brandlarm, avlyssnade radiotraffiken och fick klart för sig att det kunde röra sig om en omfattande brand. Han såg då till att ytterligare befäl kallades in för att kunna förstärka ledningsorganisationen på skadepplats och brandstation. Han begav sig sedan direkt till brandplatsen där han sedan kom att vara kvar som räddningsledare under hela söndagen.

Alarmerande rapporter om händelseutvecklingen från den första polispatrullen medförde att räddningsledaren efter hand begärde förstärkning med ytterligare två styrkor. Det innebar att släckbil och stegbil från Husqvarna samt släckbil, tankbil och hävare Norrahammar larmades. Strax därefter larmades också räddningsstyrkan i Bankeryd på initiativ av ansvarig chef i SoL.

För att bygga upp en ny beredskapsstyrka på brandstationen i Jönköping drogs larm till alla fridygnslidiga heltidsbrandmän med en speciell nödkod över Minicall. När larmet utlöstes med denna kod infann sig elva tjänstgöringsfria brandmän på brandstationen. Några av dem fick genast bege sig till brandplatsen med förstärkningsmaterial medan andra stannade på stationen som beredskap för andra nödlägen i kommunen.

3.2.4 Orientering

Den första styrkan under brandmästarens befäl var framme kl. 04.17. Temperaturen var minus två grader, det var mulet men uppehållsväder och det blåste en svag vind från sydost.

Den brand som räddningspersonalen mötte vid framkomsten var betydligt större än vad de hade räknat med att möta så kort tid efter brandens uppkomst. En snabb orientering visade att branden redan brutit igenom taket på en 2-plans bostadslänga med oinredd vind inne på den kringbyggda gården till Arkadien 4. Kraftiga lågor slog ut genom flera fönster från ett trapphus. Den första bedömningen var att det endast var möjligt att bekämpa branden utifrån med de resurser som fanns i inledningsskedet.

Räddningsledaren kunde också konstatera att branden redan spridit sig åt båda hållen på den helt osektionerade vinden och att en utvändig insats inte kunde bli lyckosam med befintliga resurser. Ytterligare förstärkning begärdes, Habo och Vaggeryd, samt ledningshjälp till staben på brandplatsen och SOS-stab.

3.2.5 Bedömning, de första åtgärderna

Räddningsledaren kunde tidigt konstatera att den södra delen av huslängan där branden startat var i ganska förfallet skick, medan övriga delar av den U-formade byggnaden med all sannolikhet användes som bostäder och butiker. Några utrymda hyresgäster syntes inte till.

Räddningsledarens första åtgärd var livräddning, få människor i övrigt som hotades av branden i säkerhet och därefter påbörja brandbegränsande insatserna. I ett tidigt skede upprättades också på en orienteringsritning de brandbegränsande linjer som bedömdes rimliga att hålla.

Den mest hotade bostaden var en större lägenhet omedelbart norr om brandområdet. Den var vid denna tidpunkt redan rejält rökfylld och det brann på vinden ovanför den. Två rökdykargrupper genomsökte lägenheten men fann den tom. För att väcka och varna hyresgästerna slog man på sirenerna på ett par av utryckningsfordonen. Samtidigt fortsatte rökdykarna sitt sökarbete med den näst hotade lägenheten och så vidare.

Rygg i rygg med den brinnande längan låg en pietetsfullt restaurerad träbyggnad med fastighetsbeteckning Arkadien 3 som rymde ett 15-tal bostadslägenheter. Till skillnad från Arkadien 4 fanns det installerat automatiskt brandlarm med rökdetektorer i trapphusen och värmedetektorer inne i lägenheterna. Det var från detta objekt som automatlarmet utlöst och vidarebefordrat signal till SOS Alarm AB och den kommunala räddningstjänsten. När räddningsledaren kom in på denna gård bekräftades hans farhågor. Branden hade redan spridit sig till vinden över bostadslägenheterna till den östra delen av Arkadien 3 (se bildbilaga).

Denna del av kvarteret utgjordes också av en innergård som endast var åtkomlig genom portvalv från de båda kortsidorna. Gården var kringbyggd av äldre tvåvånings bostadshus av trä. Lägenheterna var moderniserade och i gott skick medan vindsplanet helt saknade sektioneringar mot brand. Eftersom det i denna del av kvarteret fanns ett automatiskt brandlarm installerat hade räddningstjänsten tillgång till nycklar. Dessa lånades ut till två polispatruller med uppgift att väcka och evakuera de boende med början i de mest hotade lägenheterna.

3.2.6 Evakuering av de boende

Den första polispatrullen tillsammans med en väktare startade omedelbart insatser för att väcka och få ut de boende i fastigheten Arkadien 3. Allt eftersom hyresgästerna kom ut och förstod situationens allvar hjälpte de själva till att väcka sina grannar. Enligt uppgift kom ingen hyresgäst till skada varken av branden eller av den snabbevakning som blev nödvändig.

De evakuerade hänvisades först till ett närbeläget hotell. Ganska snart därefter beslöts dock att flytta denna uppsamlingsplats till polishuset ett par kvarter längre bort. Befäl från räddningstjänsten engagerades tillsammans med polis, ambulans och socialjouren med att lösa de evakuerades bekymmer. En person från Jönköpings psykiatriska katastrofledning (PKL) kom även att biträda efter en stund.

3.2.7 Stab, lokal ledningsorganisation

Jourhavande räddningschef som blev räddningsledare för insatsen placerade sitt ledningsfordon på Domus parkering öster om Lantmannagränd. Denna plats utvecklades snart till ledningsplats och ett logistiskt centrum. Den rådande vindriktningen gjorde att platsen var fri från rök. Platsen låg också centralt med utblick mot brandområdet. Från polisen anslöt en polisinsatschef med tjänstefordon samt en av de två ambulansbesättningar som larmats till platsen.

Räddningstjänsterna i Jönköpings och Vaggeryds kommuner har ett ömsesidigt avtal om att vid behov biträda varandra med brandbefäl för att upprätta en stab. Räddningschef i Vaggeryd var vid denna tidpunkt, ca 05.30, redan på väg mot brandplatsen sedan SOS Alarm AB larmat ut enheter i Vaggeryds kommun. I ett senare skede förstärktes staben med ytterligare en brandmästare som främst hade till uppgift att planera och genomföra personalavlösningar.

Den första åtgärden för räddningsledaren blev att kalla på ytterligare förstärkningar. Räddningsledare meddelade till SoL hur många styrkor som i detta läge bedömdes nödvändiga och överlämnade till SoL att avgöra hur detta skulle lösas. Som brytpunkt för anländande förstärkningar angavs den så kallade Museirondellen. I praktiken blev brytpunkten bara en genomgångsplats eftersom enheterna genast släpptes fram till ledningsplatsen vid ankomsten. Därifrån fördelade räddningsledaren dem till de avsnitt där de behövdes bäst.

Kl. 04.39 kom den andre ställföreträdande räddningschefen till brandplatsen. Han utsågs av räddningsledaren till sektorchef med ansvar för insatsen från gårdarna och brandmästaren som anlät i första styrkan behöll ansvaret för insatsen från Smedjegatan och Lantmannagränd. Uppdelningen har efteråt beskrivits som två ”storsektorer” med var sin ”storsektorchef”. De styrkor sektorcheferna förfogade över splittrades aldrig utan tilldelades i stället egna avsnitt eller begränsningslinjer som de förväntades hålla med medförd utrustning och under ledning av sina egna befäl.

Uppdelningen i endast två sektorer med var sin självständig ”storsektorchef” under räddningsledaren gjorde att behovet av radiokommunikation blev litet. När sektorcheferna behövde konferera med varandra eller med räddningsledaren tog de personlig kontakt. På samma sätt skedde ordergivning och kommunikation mellan sektorcheferna och de insatta enheterna nästan alltid i direkt kontakt. Förutom i samband med rökdykning användes kommunikationsradion i huvudsak för att underlätta beslut om personliga möten.

Denna direktkommunikation mellan räddningsledare, sektorchefer och insatta enheter fick den positiva effekten att missförstånd och missuppfattningar minimerades. En svårighet var husens skiftande färgsättningar på framsidan och mot gården som fick till följd att det var svårt att koordinera insatserna på ett korrekt sätt från de båda sidorna.

3.2.8 Uppbyggnad av resurser

Som tidigare påpekats begärdes stora förstärkningar när brandens omfattning blev känd. Det fanns inga fastställda planer hos räddningstjänsten i Jönköping för det aktuella objektet. Men då kvarterets brandfarlighet var väl känd och diskuterad vid flera övningar, fanns en mental förberedelse för hur en styrkeuppbyggnad skulle kunna gå till.

Enligt en skriftlig överenskommelse förfogar varje räddningsledare i ett nödläge i princip över alla kommunala räddningstjänstresurser i hela länet. Enligt överenskommelsen utalarmerar SOS-centralen de styrkor räddningsledaren begär och informerar samtidigt den berörda kommunen. Metoden användes och under de närmaste timmarna larmades allt flera enheter till brandområdet i Jönköping. För att bibehålla en godtagbar beredskap i Jönköpings län begärdes även hjälp från kommuner i Västra Götalands län.

Uppbyggnaden av resurserna framgår av bilaga. Som mest var vid niotiden på förmiddagen 157 brandmän och befäl engagerade eller hade engagerats i insatsen, därav 148 på skadeplatsen i kvarteret Arkadien. Under hela den akuta insatsen på morgonen och förmiddagen hade räddningsledaren och hans stab ambitionen att ständigt ha en mindre styrka som taktisk reserv i närheten av brandplatsen. Tyvärr kunde de bara delvis leva upp till denna målsättning. Så fort resursen fanns på plats togs den i anspråk. Men denna ambition medförde att väntetiden på förstärkningar inte blev så lång.

3.2.9 Taktik, begränsningslinjer

Under det inledande skedet gällde beslutet i stort om livräddning först och därefter brandbegränsande insatser. Redan vid den första styrkans ankomst var brandens omfattning stor och den spred sig snabbt. Antalet boende och deras fördelning på olika lägenheter var från början okänt. Men genom samarbete mellan brandpersonal, polis, väktare och tillskyndande privatpersoner gick evakueringen av de boende snabbt. När förstärkande enheter anlände i allt snabbare takt kunde den taktiska inriktningen efter 20-30 minuter successivt övergå till att begränsa eller åtminstone fördröja brandens spridning.

Räddningsledaren har beskrivit brandspridningen vid denna tidpunkt som en vindsbrand som spred sig horisontellt i fem riktningar. Vindarna var som påpekats till största delen helt öppna med få brandsektioneringar. Erfarenhet från övningar och taktikspel med kvarteret som förebild var nu till god hjälp för räddningsledarens taktiska beslut och överväganden. Metoden för att skära av branden på en öppen eller bristfälligt sektionerad vind kan beskrivas i tre steg:

- a) Angrepp med vatten via dimspikar som slogs in genom yttertaket på de platser där en värmekamera visade att temperaturen var hög.
- b) Invändigt rökdykarangrepp med flera strålar.
- c) Hålltagning i yttertaket för brandgasventilation.

Räddningsledaren har framfört att dimspikarna varit effektiva och att begränsningsarbetet skulle ha blivit svårt utan dessa. Ett särskilt problem blev begränsningslinjen mellan nordvästra delen av fastigheten Arkadien 3 och fastigheten Arkadien 2. Den senare byggnaden hade en smal fasad mot Smedjegatan men sträckte sig ett 40-tal meter inåt kvarteret, hopklämd mellan grannfastigheterna. Alla dessa hus var av trä och avskiljningarna utgjordes av decimeterbreda springor, så kallade brandvretar. Genom ett missförstånd om vilket hus som var vilket samordnades inte insatserna från gården respektive från gatan och det var ytterst nära att branden passerat den beslutade begränsningslinjen.

För att hindra rökspridning till fastigheten Arkadien 1 i kvarterets västra del sattes denna byggnad under övertryck med hjälp av två stora motordrivna fläktar.

Redan under tidigt skede av branden förelåg fara för brandspridning över Smedjegatan norrut till det närbelägna kvarteret Astern. Strålningsvärmen medförde att fönsterrutor gick sönder och att brännbara byggnadsdetaljer hotade att antändas. De boende måste evakueras och brandpersonal avdelades för invändigt skydd av lägenheterna. Tidvis gick det inte att vistas på den trånga gatan utan den hotade fasaden måste skyddas med strålar från vattenkanoner i hörnen.

Ett större stenhus i sydöstra delen av kvarteret Arkadien var också hotat. Väggen mot den brinnande trähusbebyggelsen i norr var visserligen byggd av tegel men på översta våningen var tegelmuren genombruten av några

fönster till ett par mindre lägenheter. Dessa måste skyddas såväl invändigt som utifrån. I samband med en avlösning skedde en antändning i en av lägenheterna i ett sent skede av branden. Tillbudet upptäcktes snabbt och skadorna blev obetydliga.

3.2.10 Området under röken

Som tidigare påpekats hade branden redan vid den första styrkans ankomst trängt igenom ett yttertak och höga lågor var synliga. Vissa delar av taken var klädda med plåt som försvårade genombränning och i stället pressade ner rök och värme i de underliggande lokalerna.

På en del tak fanns tegel över tjocka lager av gamla ”sticketak” av takspån. När dessa brann igenom blev det ett omfattande gnistregn. Gnistor och brinnande takspån fördes med vinden åt nordväst över tre kvarter med centrumbebyggelse, över järnvägsområdet och ut över Vättern. En person avdelades för att bevaka området men i huvudsak överlämnades detta arbete till fastighetsägarna. Uppgiften att informera de berörda ägarna genomfördes av personalen i SoL. För att komma i kontakt med ägarna för att överlämna information utnyttjades det objektsregister som finns hos räddningstjänsten. Denna information kompletterades med informationsmeddelande i Sveriges Radio Jönköping.

3.2.11 Underhåll och försörjning

Vattenförsörjning

I kvarteren runt brandplatsen finns brandpostnät anslutet till det kommunala vattenledningssystemet. Som buffert och tryckförhöjare placerades släckbilar eller tankbilar med pumpar i tre av kvarterets hörn. Dessutom placerades två motorsprutor vid ett öppet vattentag på andra sidan den avstängda Munksjöleden samt en motorspruta till en förberedd dagvattenbrunn närmare brandplatsen.

Den maximala vattenförbrukningen bedöms till ca 12.000 liter per minut. Vattenverkets personal har uppgett att det gick åt ca 2.000 kubikmeter vatten mer än en vanlig söndagsmorgon trots att vatten för brandsläckning hämtades från sjön och en förberedd sugbrunn.

Andningskydd

Redan i ett tidigt skede transporterades Jönköpings mobila rökdykardepå till brandplatsen. Dessutom hade förstärkande enheter från Nässjö och Gislaved med sig släpkärror med rökskydd. Från regementet i Eksjö levererade ett antal paket med andningsluft. En rökskyddsdepå upprättades i närheten av ledningsplatsen på ”Domus parkering”. Tömde paket transporterades tillbaka till brandstationen där de återfylldes. Uppskattningsvis förbrukades minst 200 dubbelpaket med andningsluft. Av dessa återfylldes ca 160 på brandstationen i Jönköping medan insatsen pågick.

En beställning av ytterligare tryckluftapparater från räddningsskolan i Skövde förbereddes, men behövde aldrig verkställas. Det fanns hela tiden

god tillgång på andningsskydd vid brandplatsen. Depån avvecklades vid 17-tiden på söndagseftermiddagen.

Utspisning

För att lösa matfrågan kontaktades Göta Ingenjöreregementet i Eksjö. Denna förfrågan gjordes direkt till regementet och inte via MDS-staben i Göteborg. Regementet utspisade personal på brandplatsen kl. 10.00 och kl. 12.00 samt med kaffe och smörgåsar vid skilda tidpunkter.

3.2.12 Sambands- och ledningscentral (SoL)

Bemanning av sambands- och ledningscentral (SoL) på brandstationen i Jönköping är en rutinåtgärd som genomförs vid alla insatser. Uppgift för SoL är att sköta radiosambandet, bistå de uttryckande styrkorna samt se till att det finns tillfredsställande beredskap för eventuella nya insatser.

När larmet till kvarteret Arkadien utlöstes kl. 04.11 på söndagsmorgonen bemannade den kvarvarande brandmästaren och en brandman SoL. Det var tack vare att de avlyssnade polisens radiofrekvens som man tidigt fick besked om brandens omfattning.

Centralen förstärktes senare av en brandingenjör och en sambandsman från polisen. Det var från SoL man effektuerade önskemål och beställningar från utryckningsstyrkorna. En viktig detalj var att ta fram kopior på insatsplaner, kartor och ritningar över brandområdet. Dagbok fördes och man försökte också tänka framåt i olika ”omfall”. Dagboksanteckningar kom att vara till stort stöd under insatsen men också till god nytta vid uppföljningen av branden.

Det kan vara av särskilt intresse och notera att dagboken hela tiden fördes på förtryckta papperskopior, en fältmässig metod som enligt uppgift fungerade på ett tillfredsställande sätt. SoL tog också egna initiativ och larmade vid ett par tillfällen större styrkor än vad som var beställt.

Verksamheten i SoL var intensiv hela söndagen men trappades ner successivt från och med kl. 19.30

3.2.13 SOS-stab

Enligt en överenskommelse mellan räddningstjänsterna i Jönköping och Nässjö skall vid en större insats ett befäl från annan kommun larmas för att ansluta till SOS Alarm AB i Jönköping. Syftet med en sådan förstärkning är att förbättra stödet till räddningsledare och personalen på SOS Alarm AB. Fördelen med en utomstående stabsmedlem är att denne har en annan överblick för verksamheten i stort än vad larmoperatörerna har. Räddningschefen i Sävsjö kommun hade denna dag befälsjouren på Högländet. SOS Alarm AB larmade i ett tidigt skede, ca 10 min efter första larm, räddningschefen i Sävsjö som var på plats efter ca 40 minuter.

Den interna sambands- och ledningscentralen, SoL, vid räddningstjänsten i Jönköping gav order till SOS-staben att inkalla styrkor, luft, material, kläder etc. SOS-staben vidarebefordrade konkreta order till SOS personalen t.ex. vilka styrkor som skulle larmas. Urvalet av styrkor gjordes således av SOS-staben. De styrkor som kom från Västra Götalands län, Falköping, Tidaholm, Ulricehamn/Södra Älvsborg, larmades via SOS-centralen i Falköping.

SOS-staben hade inga kontakter direkt med räddningsledaren utan i stort sett enbart med SoL. Kommunikationen mellan dessa var i stort sett en envägskommunikation från SoL till SOS-staben. Det fanns således ingen information som förmedlades till räddningstjänstens stab. De beställningar som gjordes fungerade väl och beställda styrkor, materiel m. m. kom fram till skadeplatsen utan problem.

SOS-staben var i verksamhet från kl. 05.30 till 11.00. Inkallat befäl som utgjorde stöd i SOS-staben arbetade under hela söndagen i staben och har enligt uppgift varit betydelsefull. Det sätt på vilket verksamheten fungerade anses vara en del av frukten av den samverkan som pågått sedan många år inom Räddsam-F speciellt stabsarbetet: staben på brandplatsen, SoL och SOS-stab.

3.2.14 Kommunala räddningsorgan

Sävsjö

Till branden i Jönköping larmades räddningsstyrkan i Sävsjö, bestående av ett befäl och fem brandmän. Kvar i kommunen fanns räddningsstyrkan i Stockaryd bestående av ett befäl och fyra brandmän. Denna styrka hade således beredskapen för hela kommunen. Någon speciell beredskapshöjning av denna styrka gjordes inte vilket innebar att insatstiden till kommunens centralort m.m. förlängdes.

Eksjö

Räddningstjänsten i Eksjö kommun deltog i arbetet på olika sätt. Kontakt togs med Göta Ingenjöreregemente på morgonen av vakthavande befäl vid räddningstjänsten för information. Ingenjöreregementet kom sedan att delta i underhållet av luftpaket. Kommunen deltog i arbetet i Jönköping med en styrka från Hjärtevad.

Underhållet med luftpaketen tycks ha fungerat väl. Totalt transporterades 27 luftpaket till olycksplatsen varav 3 tillhörde ingenjöreregementet. Då det gäller Hjärtevadsstyrkan, som består av ett brandbefäl och fyra brandmän, uppstod ett missförstånd vid utalarmeringen. Styrkan fick order 06.45 att göra sig klar och invänta ytterligare order på station. Ca 07.50 tog styrkans chef kontakt med jourhavande brandbefäl i Eksjö och frågade om det var rätt att de skulle invänta order. Kontakt togs genast med SOS staben varvid styrkan omedelbart fick order att bege sig till brandplatsen. Styrkan hade således väntat vid stationen i ca 1 timme på grund av ett missförstånd i kommunikationerna mellan SOS-stab och SOS-operatör. Efter ca 60 min körtid anlände styrkan till brandplatsen ca 08.50.

Vad beträffar beredskapen i Hjärtevad gjordes inga speciella beredskapshöjningar. I normalfall är styrkan i Mariannelund andra beredskapsstyrka för Hjärtevad. Ett larm under den tiden då styrkan från Hjärtevad var i Jönköping skulle således ha förlängt insatstiden.

Nässjö

Jourhavande brandbefäl i Nässjö kommun larmades och en styrka bestående av ett befäl och fyra brandmän skickades till Jönköping. Vid framkomsten fick styrkan uppgift att delta i begränsningen av brandspridningen. Kontakterna med räddningsledningen fungerade väl. Sambandet på Jönköpings lokalkanal med räddningsledning och sektorchefen fungerade också bra. För eget samband användes rökdykarkanal.

Beredskapshöjning gjordes i kommunen på normalt sätt. En utpekad styrka fick förhöjd beredskap.

Vaggeryd

Räddningstjänsten i Vaggeryds kommun var engagerad i insatsen genom att räddningsschefen ingick i staben på brandplatsen. Vidare deltog en styrka omfattande ett befäl och 6 brandmän i insatsen. Kl. 04.31 drog SOS-centralen stort larm i Vaggeryds kommun. Detta innebar att styrkorna i både Vaggeryd och Skillingaryd larmades. Mistaget upptäcktes dock och ändrades till litet larm varvid räddningsstyrkan i Vaggeryds tätort åkte mot Jönköping kl. 04.44. Beredskapen i kommunen upprätthölls av styrkan i Skillingaryd. Någon speciell höjning av beredskapen för att minska insatstiden vid en insats i Vaggeryds tätort gjordes inte.

Värnamo

Kl. 05.14 larmades en släckbil med ett befäl och fyra brandmän från Värnamo. Styrkan var på plats ca 06.00 och insattes direkt under en av storsektorcheferna för att skydda brandspridning mot söder. Ca 10.35 hade styrkan fullgjort sina uppgifter och återvände. Beredskapen i kommunen upprätthölls på sin normala nivå genom att den styrka som senare skulle ha beredskap larmades till stationen.

Mullsjö

Räddningstjänsten i Mullsjö deltog i insatsen med sin beredskapsstyrka. Beredskapen i kommunen upprätthölls under tiden av det kommande beredskapsskiftet. Denna beredskap fick även i uppdrag att ta hand om insatser i Habo kommun och i tätorten Bankeryd. Någon speciell beredskapshöjning i övrigt bedömdes aldrig vara nödvändig.

Habo

Räddningstjänsten i Habo deltog med sin beredskapsstyrka om 1 BfD+3 BmD (se begreppsförklaringar). Styrkan larmades omkring kl. halv fem. Beredskapen i kommunen upprätthölls av räddningstjänsten i Mullsjö.

Resurser från Västra Götalands län

Tre styrkor från Västra Götalands län deltog i insatsen nämligen Tidaholm, Falköping och Södra Älvsborgs räddningstjänstförbund (Ulricehamn). Jourhavande befäl i Tidaholm fick ett förlarm om att förbereda en styrka för insats. Något senare kom en officiell begäran om att styrkan skulle avgå. Styrkan anlände till brytpunkten som 17: e styrka. Vid 16-tiden avslutades arbetet. Styrkans insatstid fördröjdes ca 15 minuter på grund av ett motorhaveri. Beredskapen i Tidaholms kommun bibehölls på normal nivå genom att ett nytt beredskapsskift inkallades.

Räddningstjänsten i Falköping larmades via SOS Alarm AB i Falköping ungefär samtidigt med att Tidaholm larmades. Första fordonet utgick några minuter senare och styrkan sattes in i arbetet omedelbart vid framkomsten. Uppdraget utfördes utan problem. Under tiden som insatsen genomfördes i Jönköping återställdes beredskapen i Falköpingsområdet med att ett annat skift fick överta beredskapen.

Södra Älvsborgs räddningstjänstförbund har sitt säte i Borås. Via SOS Alarm AB i Falköping larmades beredskapsstyrkan i Ulricehamn strax efter kl. 07.00 (07.03). Första fordon utgick 20 minuter senare. Orsaken till den långa anspänningstiden har inte gått att klarlägga. Styrkan bestod av brandmästare, brandförman deltid och sex brandmän. Styrkan var på plats efter drygt 20 minuters körning. Strax efter kl. 12.30 återgick delar av styrkan till hemmestationen och viss avlösning gjordes. Under tiden som insatsen genomfördes i Jönköping återställdes beredskapen i Ulricehamnsområdet med att nästa skift fick överta beredskapen (1+4).

3.2.15 Polisinsatsen

Redan vid brandens upptäckt fanns två polispatruller i närheten av kv. Arkadien. Polisernas information om läget på platsen gjorde att räddningstjänstens insats snabbt kunde dimensioneras för en storbrand.

Polispatrullen som anlät först och tillkommande patruller påbörjade omedelbart arbetet med att väcka boende i området, bl.a. användes bilarnas sirener. Polispersonalens agerande hade en avgörande roll i att inga människor kom till skada vid snabbevakueringen av de hotade bostäderna. De utrymda togs omhand och registrerades för kontroll av att ingen hyresgäst saknades.

Ett tjugotal extra poliser inkallades under morgonen och söndagsförmiddagen. Flera kvarter runt brandplatsen spärrades av och trafiken på Munksjöleden stängdes av. Detta underlättade insatspersonalens arbete och vattenförsörjningen kunde ordnas utan problem med motorsprutor och slangutläggning från Munksjön.

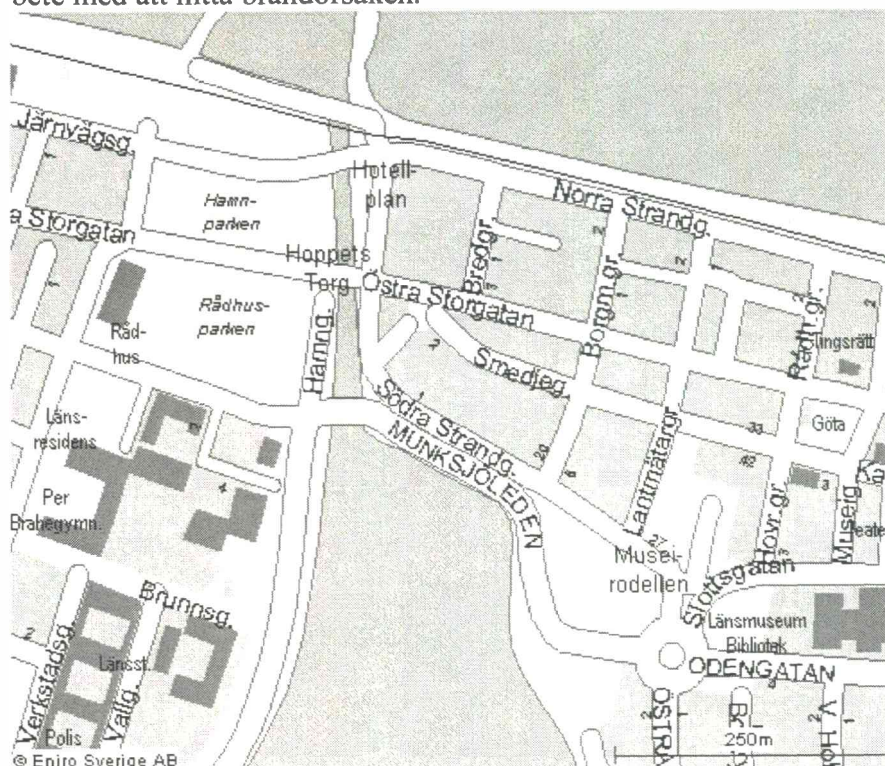
Det stod tidigt klart att branden skulle bli omfattande varför åtgärder tidigt vidtogs för att kunna upprätta en stab i polishuset. Första stabsmötet hölls omkring kl. 06.00 varvid vakthavande befäl lämnade en redogörelse över hur branden utvecklats och polisens insatser. Dessa insatser bestod bland annat i avspärrningar, omhändertagande av evakuerade personer och sam-

verkan i övrigt med räddningsledaren. Polisens huvudinriktning för arbetet på skadeplatsen var vid denna tidpunkt att ”säkra avspärmingarna”. Utrustning för avspärmingarna hämtades från tekniska kontoret i Jönköpings kommun. Senare fick polisen till viss del hjälp med bevakningen av personal från ett par bevakningsföretag.

Räddningstjänsten larmade kommunens socialjour kl.05.06 som efter en kort stund infann sig på det hotell dit de evakuerade samlats. Det bedömdes att de evakuerade skulle förflyttas till annan plats eftersom hotellet ansågs ligga alltför nära själva brandplatsen. Något senare beslöts att öppna polis- husets cafeteria och att den skulle utgöra uppehållsplats för de evakuerade istället för det närbelägna hotellet. Beslut om detta togs i samråd med social- förvaltningens representanter. De evakuerade, som befunnit sig på hotellet, togs antingen om hand av anhöriga eller transporterades med buss till polis- huset.

Polisen kallade in särskild utredningspersonal för att ta hand om evakuerade personer och utföra registrering. Strax efter kl. 07.00 hade listor upprättats över de boende i kvarteret Arkadien. Omkring kl. sex fanns det 12 polismän på plats, varav 8 hade det ordinarie nattpasset. De övriga 4 kallades in under morgonen. Polisinsatschefen uppehöll sig hela tiden på samma plats som räddningsledaren. Informatör kallades också in och en person från polisen anslöt dessutom till SoL på brandstationen. Uppgiften för denne person var att hålla kontakt med polisens stab.

Vid 8-tiden fick polisen kontakt med en hyresgäst i fastigheten Södra Strandgatan 25 som fotograferat brandförloppet i inledningskedet. De bilder som denne person tagit blev till mycket värdefull hjälp i polisens arbete med att hitta brandorsaken.

Följande avspärningar gjordes: Munksjöleden, från Slottsbron fram till rondellen vid länsmuseumet; Södra Strandgatan, från Vindbron till kvarteret Apeln; Borgmästargränd från Östra Storgatan till Södra Strandgatan; Smedjegatan, från Hoppets Torg till Hovrättstorget; Lantmätargränd, från Östra Storgatan till Södra Strandgatan; Östra Storgatan, från Mc Donalds restaurang till Hovrättstorget.

Först c:a kl. 08.30 anslöt en brandingenjör från räddningstjänsten till polisens stab och nästan en timme senare anslöt representant för PKL-gruppen vid länssjukhuset Ryhov till polisens stab. PKL hade inte upprättat någon stab på sjukhuset då detta inte bedömdes nödvändigt.

Vid halvtiotiden bad polisen Sveriges Radio Jönköping att gå ut med ett informationsmeddelande om de avspärningar som finns på platsen, speciellt de vid Munksjöleden. Många Jönköpingsbor sökte sig till platsen under förmiddagen och polisen vädjade på detta sätt till invånarna att respektera avspärningarna bättre.

Vid polisens stabsorientering kl. 10.00 kunde en nedtrappning av verksamheten på brandplasten noteras. Räddningstjänsten var då på väg att få kontroll över branden. Totalt hade 61 drabbade personer registrerats. En ”efterfrågad” person hade då ännu inte kunnat nås. 19 lägenheter hade drabbats. På eftermiddagen hölls en informationsträff för de boende i polisens cafeteria. Vid denna deltog den kommunala räddningstjänsten, polis, socialförvaltning, fastighetsägare och representanter från försäkringsbolagen.

Vid 15-tiden meddelades från registreringsfunktionen att samtliga efterfrågade var funna. Det var även klart med den dubbelkontroll som hade gjorts mot SPAR-registret.

Länspolismästaren avslutade stabsarbetet kl. 15.30. En person fanns kvar i stabsrummet för att ombesörja samverkan.

3.2.16 Ambulanser/sjukvårdsberedskap

Landstinget har avtal med SOS Alarm AB om alarmering, samband och ledning. Enligt detta avtal larmas en ambulans samtidigt med polisen vid en räddningstjänstinsats. Så skedde även denna gång. Den ambulansen har enligt rutinerna den dubbla rollen att vara både ledningsambulans och ”omhändertagare” av skadade.

Besättningen i ledningsambulansen informerade kontinuerligt akutmottagningen på Länssjukhuset Ryhov. Någon beredskapshöjning på sjukhuset gjordes dock inte. Några ytterligare ambulanser i beredskapssyfte kallades inte till platsen. Räddningsledaren och personal från ledningsambulansen uttryckte heller inget behov av detta. Det har efter hand framkommit synpunkter på sjukvårdens beredskap från sjukvårdens egna led att det kunde ha varit motiverat att fler ambulanser inledningsvis kallats till platsen. Även en viss beredskapshöjning på akutmottagningen kunde enligt vissa uppgifter ha varit motiverad.

På sjukhuset följde man arbetet på brandplatsen via lokalradion. Däremot höjde man inte sin beredskap genom att kalla in extra personal. Enligt uppgift väckte man inte den ambulansförman som finns i beredskap. De ”brister” i sjukvårdens beredskap som här relaterats är att hänföra till sjukvårdens egen organisation och planering.

Till olycksplatsen anslöt en person från PKL-gruppen vid Länssjukhuset Ryhovs. Denne larmades av ledningsambulansen och verkade sedan under dagen mycket nära polisen.

Tack vare den framgångsrika evakueringen av de boende uppstod inget större behov av sjukvårdsinsatser. Två ambulanser med besättningar fanns hela tiden till räddningsledarens förfogande. Under de mest kritiska morgontimmarna deltog en av dem i utrymningen och med att registrera och ta hand om de evakuerade på det närbelägna hotellet. Den andra ambulansen stod den mesta tiden i beredskap vid fältstaben.

3.2.17 Länsstyrelsen

Länsstyrelsen kan vid en räddningsinsats bli direkt involverad genom sin tillsynsroll samt genom sin skyldighet att i vissa fall överta ansvaret för den kommunala räddningstjänsten.

I räddningstjänstförordningen har regeringen föreskrivit att länsstyrelsen vid omfattande räddningsinsatser skall ta över ansvaret för den kommunala räddningstjänsten i de kommuner där insatserna sker. Olyckor som kan innebära att länsstyrelsen tar över ansvaret är oftast händelser med långvariga olycksförlopp. Ett av motiven bakom denna bestämmelse är att händelsen kräver omfattande räddningsresurser från kommunal räddningstjänst. Men det kan även vara att det krävs omfattande resurser från andra samhällssektorer. Ett annat motiv är att den aktuella händelsen påverkar andra samhällsfunktioner på ett mycket påtagligt sätt.

Det var dock aldrig aktuellt för Länsstyrelsen att överta ansvaret för räddningstjänsten vid något tillfälle trots att så många räddningsstyrkor från såväl det egna länet som ett grannlän var engagerade. Orsak till detta var i första hand det snabba händelseförloppet.

3.2.18 Logistik

Två man i räddningstjänsten avdelades för att sköta transporter till och från brandplatsen samt uträtta andra ärenden. Transport av tömda respektive fyllda tryckluftsfaskor mellan brandstationen och depån vid ledningsplatsen blev en omfattande uppgift. En annan uppgift var försörjning med drivmedel till fordon och maskiner. Underhållet har fungerat bra. Inga större haverier eller störningar i maskiner och utrustning har rapporterats. Några avgörande avbrott i räddningsinsatsen på grund av bränslebrist eller något annat har inte framkommit.

Räddningstjänsten kunde redan vid sjutiden på morgonen ordna med förtäring till personalen på brandplatsen. Vid 10-tiden anlände militär personal från Eksjö för utspisning.

3.2.19 Informationstjänst

Informationen beskrivs utifrån perspektiven information till och varning av allmänheten, information till media, information till andra förvaltningar och berörda myndigheter.

Varning av och information till allmänheten

De boende i området varnades genom direktkontakt där varje enskild lägenhetsinnehavare kontaktades. Denna verksamhet kom igång mycket tidigt tack vare den polispatrull som i närheten av kvarteret Arkadien avbröt en utryckning till Bankeryd och istället åkte fram till kvarteret Arkadien.

Räddningsledarens bedömning var att det inte var nödvändigt med viktigt meddelande till allmänheten (VMA) via radion. Det ansågs heller inte lämpligt att använda de tyfoner som finns i stadens centrala delar. Polis och räddningstjänst använde i huvudsak utryckningsfordonens sirener för att väcka och varna de boende.

Nyheter om branden fanns med i Sveriges Radios riksnyheter kl. 05.00. Detaljerad information till allmänheten kom igång snabbt genom att Sveriges Radio Jönköpings ”nyhetsjour” tidigt (04.55) larmades via SOS Alarm AB enligt gängse ”nyhetsavtal”. En tekniker tillkallades och kl. 05.30 genomfördes den första studiosändningen. Kontakter togs med Dagens Eko och redan kl. 06.00 sändes en intervju med personal från räddningstjänsten i Jönköping. Under de närmaste timmarna sändes information från branden var 15:e minut. Informationen vid ”kvartarna” sändes enbart lokalt medan hel och halvtimmarna sändes i rikskanalerna. Under förmiddagen gjordes omprioriteringar av ordinarie programverksamhet. Fyra personer arbetade på förmiddagen med radiosändningarna, en studiereporter, en tekniker och två journalister på brandplatsen.

Genom radions sändningar fick polisen ut sin information om avspärningarna i området som bl.a. påverkade bil- och kollektivtrafiken i stadens centrum. Även den kommersiella kanalen Radio Match sände information från brandplatsen under dagen.

TV fanns på plats genom redaktionen från Smålandsnytt som också fick ett tidigt ”nyhetslarm”. Reporter var tidigt på plats men rapporterna i TV sändes enbart i de ordinarie nyhetssändningarna och första sändningen var i TV2 kl. 17.55. För TV4 gällde liknande förhållanden. Däremot fanns nyheten tidigt med på Text-TV hos båda företagen. Sveriges Radio Jönköping anser att det hade varit bra med ytterligare resurser i det egna nyhetsarbetet under de första timmarna, bl.a. för att tidigt få ut information på nättidningarna.

Information till media

Information till media är en viktig uppgift vid större händelser. Räddningstjänsten kom tidigt igång med information till media. Redan kl. 04.45 skickades ett första pressmeddelande om branden per gruppfax till media och samverkande myndigheter. Pressmeddelanden sändes sedan regelbundet under hela tiden som räddningsarbetet pågick. En brandingenjör fick tidigt i uppgift att ta hand om mediakontakterna. Från kl. 06.00 fick pressfunktionen en fastare form som sedan bibehölls resten av dagen. Kl. 12.00 hölls den första presskonferensen gemensamt med polisen m.fl. Under dagen genomförde räddningstjänsten även guidade visningar av området.

Räddningstjänsten använde sig i informationsarbetet, utöver de traditionella formerna med pressmeddelanden och presskonferenser samt pressvisningar, även av internet via kommunens webbsidor. Här fanns bilder utlagda från kl. 07.00. Bilddokumentationen uppdaterades några gånger under dagen. Information förekom även på Räddningsverkets hemsida. Ett speciellt GSM-nummer öppnades för enbart mediakontakter.

Information till andra förvaltningar och interninformation

Informationen till andra förvaltningar inom kommunen avser information till dem som inte deltog i eller arbetet omkring insatsen. Socialförvaltning och det tekniska kontoret var tidigt engagerade i arbetet på olika sätt. Information till kommunalråd gjordes betydligt senare. Räddningsledaren bedömde att den kunde vänta tills man visste om man skulle få kontroll över branden eller inte.

Beträffande information till den verksamma personalen har det framförts att den interna informationen skulle kunna ha varit bättre och effektivare. Exempelvis har de befäl som varit kvar i sin kommun haft svårt att få uppgifter på hur lång tid den egna styrkan skulle bli kvar på skadeplatsen.

3.2.20 Andra larm under pågående insats

Genom det automatiska tidsregistreringssystemet har efteråt upptäckts att ett automatiskt brandlarm i fastigheten Arkadien 1 utlöste kl. 04.52. Information om detta gick ut till både brandstationen i Jönköping och räddningsledaren på platsen. Men på båda ställena bedömde man att automatlarmet hörde samman med den större branden i samma kvarter och vidtog därför inte någon extra åtgärd.

Vid sjutiden på morgonen inkom ett automatiskt brandlarm från kvarteret Astern. Detta meddelades till såväl SoL på brandstationen som till räddningsledningen vid ledningsplatsen bara 50 meter från det nya larmobjektet. Styrkor var då sedan länge insatta för att skydda byggnaden mot strålningsvärmens från branden i kvarteret bredvid. Räddningsledaren beslöt att uppdra åt en styrka som fanns på brandstationen att kontrollera det nya larmet. Orsaken visade sig som väntat vara trängrök från den stora branden i kvarteret bredvid.

Senare under söndagseftermiddagen inkom ytterligare två larm till räddningsstyrkor i Jönköpings kommun nämligen en trafikolycka i Norrahammar och en soteld i en fastighet söder om Jönköping. Ingen av dessa insatser blev försenad på grund av att stora resurser var upptagna med storbranden i centrala Jönköping.

3.2.21 Räddningstjänstinsatsen avslutas

Vid lunchtid på söndagen var branden helt under kontroll. Eftersläckning pågick på flera platser inom brandområdet parallellt med olika former av restvärdesarbete. Räddningsledaren kunde börja planera för att successivt överlämna en del av det fortsatta arbetet till fastighetsägare. Däremot var han inte beredd att helt överlämna det formella ansvaret för eftersläckning och bevakning. Risken för uppblossande bränder eller personskador i samband med bevakningsarbete bedömdes då fortfarande alltför stor.

Räddningstjänsten i Jönköping har vid några tidigare tillfällen använt en metod där arbetet med eftersläckning och bevakning, från en bestämd tidpunkt, delas av ägarna (försäkringsbolagen) och räddningstjänsten. Metoden har enligt uppgift fungerat bra och representanter för de berörda försäkringsbolagen samtyckte vid detta tillfälle till att en sådan uppgörelse skulle gälla. Det formella ansvaret för åtgärderna på skadeplatsen har den kommunala räddningstjänsten så länge räddningsinsatsen pågår. När räddningsinsatsen är avslutad har ägaren eller innehavaren av objektet ansvaret för bevakningen och åtgärder som inte är räddningstjänst.

En informationsträff för fastighetsägare och försäkringsbolag hade utlysts till kl. 14.15. Vid denna informationsträff överenskomms om formerna för räddningstjänstens avslutande och bevakning av brandplatsen. Räddningstjänstinsatsen avslutades formellt kl. 16.00 på söndagen men räddningstjänsten fick skriftligt mandat av samtliga fastighetsägare för bevakning till och med fredag kl. 12.00.

3.3 Åtgärder efter insatsen

3.3.1 Allmänt

Vid en skadeplats är det nödvändigt att ordna bevakning för att bl.a. minska risken för nya olyckshändelser. Enligt 53 § räddningstjänstförordningen, skall räddningsledaren, när en räddningsinsats är avslutad, om det är möjligt underrätta ägaren eller innehavaren av den egendom som räddningsåtgärderna har avsett om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning.

Ägaren eller innehavaren av den egendom som har drabbats ska själv svara för bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning. Om en ägare eller innehavare inte kan lösa bevakningsfrågan har en räddningsledare möjlighet att ordna bevakning på ägarens eller innehavarens bekostnad. Polisen är skyldig att lämna biträde.

3.3.2 Bevakning efter insats

Metoden, som räddningstjänsten i Jönköping ibland använt sig av, innebär att kommunens räddningstjänst, efter räddningsinsatsens avslutning, fortsätter med bevakning av en brandplats och att ägaren (berörda försäkringsbolag) står för halva kostnaden. Ägaren slipper ett betungande och svårt arbete.

Det skall här påpekas att en ägare som själv vill och kan lösa bevakningen efter avslutad räddningstjänstinsats också ska göra det. En räddningsledare eller kommunal myndighet har sålunda inte någon direktivrätt i ett sådant fall.

Färdiga blanketter finns hos räddningstjänsten i Jönköpings kommun för överlämnandet av skadeplats till fastighetsägare eller försäkringsbolag. I dessa finns en särskild ruta med texten "Räddningstjänsten fortsätter bevakning på ägarens bekostnad"

3.3.3 Restvärdesräddning

För att rädda värden i samband med en brand är en tidig och snabb restvärdesinsats av största betydelse. Larmtjänst AB har fått försäkringsbolagens uppdrag att teckna s.k. restvärdesavtal med kommunerna. Idag har i stort samtliga kommuner tecknat sådant avtal. Vid bränder eller andra skador utses en restvärdesledare som har till uppgift att fungera som arbetsledare och samordna insatserna för att rädda värde direkt på skadeplatsen.

3.3.4 Brandutredningen

Polisen påbörjade undersökning av brandplatsen redan på söndagsförmiddagen. Av den brandplatsundersökning som genomfördes är vissa iakttagelser, bedömningar och slutsatser av stort intresse.

Iakttagelser från poliser, brandpersonal och inte minst från några av de boende visade klart att branden tidigt varit omfattande i en trälänga på gården till fastigheten Arkadien 4. En hyresgäst i samma kvarter hade vaknat strax innan räddningstjänstens ankomst och upptäckte branden. Innan han lämnade sin bostad tog han ett par bilder med en kamera. Dessa kom att få avgörande betydelse för polisens möjligheter att finna platsen där branden startade.

En jämförelse mellan bilderna från brandnatten och tidigare tagna foton visar att branden tidigt varit mycket omfattande i ett före detta trapphus som haft ingång från gården. En grundlig undersökning av platsen för trapphuset genomfördes därför av polisens tekniker i samarbete med en brandutredare från kommunens räddningstjänst. Ytterdörren var inifrån igensatt med en spånplatta och utrymmet disponerades som lager och genomgångsutrymme för en pizzeriarestaurang. I markplanet stod bland annat en frysbox samt en mängd överblivna föremål. Där fanns också en påslagen värmebläkt avsedd att värma trapphuset så att vattenledningsrör till ett personalrum inte skulle frysa.

Frysboxen och värmefläkten var anslutna till en grendosa med sladd som i sin tur gick vidare under en tröskel till en annan grendosa i ett annat rum. Båda dosorna belastades sålunda av en frysbox och en elektrisk värmefläkt. I den grendosa som fanns i trapphuset påträffades smältskador som tyder på att den varit utsatt för inre värmeutveckling redan före branden. Elektrisk brandexpertis vid Statens Kriminaltekniska Laboratorium (SKL) har undersökt resterna av dosan och fastslagit att skadorna i skarvuttaget med största sannolikhet orsakats av en glappkontakt i ett skruvförband. I sin slutsats fastslår brandutredarna att starka skäl talar för att branden startat i trapphuset på grund av glappkontakt i ett skarvuttag.

4 Utvärdering/tillsynsaspekter

4.1 Allmänt

Länsstyrelsen utövar tillsynen inom länet över efterlevnaden av räddningstjänstlag och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Länsstyrelsens tillsyn är inriktad direkt mot kommunerna och den kommunala räddningstjänsten genom s.k. operativ tillsyn. Den centrala tillsynen utövas av statens räddningsverk.

Länsstyrelsens tillsyn genomförs i huvudsak genom uppföljning av regeltillämpning i kommunerna, t.ex. delegationsfrågor, beslut om räddningsledare har fattats av räddningschef, tillsyn (bl.a. brandsyn), behörighetsfrågor m. m. Vidare genomför Länsstyrelsen bedömningar av räddningstjänstens effektivitet, exempelvis vid samråd angående ändringar i räddningstjänstplan i förhållande till respektive kommuns riskbild. Tillsynen avser i detta fall 4 § räddningstjänstlagen (1986:1102) att räddningstjänsten skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt.

Kommunerna skall således utforma en effektiv räddningstjänst utifrån de lokala behoven och förutsättningarna. Ambitionsnivån bestämmer kommunen själv men det är statens uppgift att i samband med tillsynsverksamheten följa upp den kommunala räddningstjänsten så att förutsättningar finns för en godtagbar säkerhet för medborgarna. Kommunens räddningstjänstplan är en av utgångspunkterna för länsstyrelsens tillsyn. Där finns uppgifter om räddningskårens organisation, brandposter, varningssystem, insatstider till kommunens olika delar, det lägsta antal befäl och övrig personal som ständigt skall finnas för första utryckning, anspänningstid, hur allmänheten skall varnas och informeras vid allvarliga olyckshändelser m.m.

Enligt 7 § i räddningstjänstlagen svarar en kommun för att det vidtas åtgärder som förebygger bränder och skador till följd av bränder. Kommunens ansvar har lagts på den eller de nämnder som ska finnas för räddningstjänsten enligt 10 § i samma lag. Kommunen ska också främja annan olycks- och skadeförebyggande verksamhet än som syftar till att hindra och begränsa brand.

En nämnd enligt 10 § i räddningstjänstlagen har också ett ansvar avseende tillsyn enligt lagen om brandfarliga och explosiva varor (1988:868). Enligt 16 § utövar en sådan nämnd tillsyn på det lokala planet.

4.2 Förebyggande verksamhet

4.2.1 Allmänt

En kommuns möjlighet att förebygga bränder och begränsa skador till följd av bränder kan i huvudsak delas in i

- tillsyn, där brandsyn är en form av tillsyn
- rådgivande och annan verksamhet

4.2.2 Tillsyn

Den myndighetsutövning som kan vara aktuell vad gäller kv. Arkadien är i första hand brandsyn på sådana lokaler som enligt gällande bestämmelser är regelbundna brandsyneobjekt. Vad Räddningsverket och Länsstyrelsen funnit vid uppföljningen är att kvarteret i sig, byggnad i kvarteret eller del av byggnad inte är upptagna som brandsynobjekt. Enligt 16 § 8 p. räddningstjänstförordningen (1986:1102) skall regelbunden brandsyn förrättas i restauranger för fler än 50 personer, och enligt pkt 11, i särskilt brandfarliga byggnader och anläggningar. Regelbunden brandsyn får också enligt 16 § 2 st. räddningstjänstförordningen förrättas i restauranger som kan ta emot fler än 30 personer.

Enligt lämnade uppgifter kunde pizzariarestaurangen ta emot 35 – 40 personer. Denna lokal kunde sålunda inte som enskilt objekt betraktas som ett regelbundet brandsyneobjekt utan särskilt beslut. Något annat enskilt objekt eller lokal kan inte utpekas som brandsyneobjekt med stöd av räddningstjänstförordningen. Det kan finnas skäl som talar för att hela kvarteret Arkadien med den brandfarlighet det uppvisar skulle kunna bedömas som ett brandsynobjekt med hänvisning till räddningstjänstförordningens 16 § pkt 11 och de föreskrifter med allmänna råd som Räddningsverket lämnat. Räddningsverket har i sitt allmänna råd (1993:1) lämnat följande kommentarer:

”Som särskilt brandfarliga byggnader och anläggningar bör endast anses objekt som inte kan hänföras till någon annan kategori av brandsyneobjekt.

Med hänsyn till omständigheterna i de enskilda fallen får en närmare prövning göras lokalt av vilka specifika objekt som räknas hit. Prövningen bör göras genom bedömningar av brandrisker utifrån skäligen krav på personsäkerhet och med beaktande av det allmännas och grannars intresse.”

”I vissa fall kan det bli aktuellt att välja mellan att placera in ett objekt i denna kategori eller att i stället vid behov förrätta annan brandsyn.”

Det är enligt tillsynsmyndigheternas uppfattning möjligt att tolka räddningstjänstförordningen på så sätt att hela kvarteret skulle kunna vara ett objekt för regelbunden brandsyn eller åtminstone upptagen i en förteckning över objekt där s.k. annan brandsyn kan genomföras.

Beträffande det tillsynsansvar en nämnd har enligt lagen om explosiva och brandfarliga varor ska följande framhållas. I samband med uppföljningen av branden kunde konstateras att det funnits gasflaskor i anslutning till pizzerian. Något tillstånd för detta innehav fanns inte vilket i sig medför att tillsyn inte gått att utöva om inte kännedom om hanteringen framkommit på annat sätt. Här finns dessutom ett ansvar hos den som hanterar brandfarliga varor enligt 11 § i denna lag. Den som hanterar brandfarlig vara bör göra sig underrättad om huruvida det krävs tillstånd för verksamheten.

4.2.3 Rådgivande och annan verksamhet

En kommun och den ansvariga nämnden enligt 10 § räddningstjänstlagen kan utöver myndighetsutövning på andra sätt verka för att förebygga bränder och skador till följd av bränder. Exempel på detta är:

- Utbildning och information till särskilda grupper och allmänhet.
- Aktivt deltagande i byggprocessen.
- Rådgivning till andra myndigheter, ägare och innehavare.

Räddningsverket och Länsstyrelsen har tagit del av den verksamhet som den ansvariga nämnden och den kommunala räddningstjänsten bedriver i Jönköping. Det kan konstateras att det inom samtliga områden som redovisats här ovan finns aktiv och framåtsyftande verksamhet.

I en bilaga till detaljplanen finns en skrivning som avser brandskyddet: *”Befintlig bebyggelse som inte uppfyller kraven i gällande bygglagstiftning med avseende på brandsäkerhet skall utrustas med automatiskt brandkårsanslutet brandlarmssystem. Kompletterande ny bebyggelse skall utföras med brandmur mot befintliga byggnader.”*

Inom kvarteret Arkadien fanns automatiskt brandlarm hos två av de tre fastighetsägarna. Detta brandlarm installerades i samband med renovering.

4.3 Beredskap och räddningsinsats

4.3.1 Allmänt

För varje kommun skall det enligt 21 § räddningstjänstlagen finnas en räddningstjänstplan. Av planen skall bland annat framgå det lägsta antal befäl och övrig personal som ständigt skall finnas för första utryckning i styrkorna inom räddningskåren. Räddningstjänstplanen skall antas av kommunfullmäktige.

En kommunal räddningstjänstplan anger den beredskap kommunen har beslutat om. Räddningstjänstplanen reglerar i allmänhet inte hur beredskapen löses i kommun under en pågående räddningsinsats i kommunen eller då styrkor från kommunen samtidigt deltar i en insats i en annan kommun. Det får däremot anses rimligt att en kommun vid sådana tillfällen bygger upp en skälig beredskap för att kunna genomföra ytterligare insatser. (Jmf. 34 § räddningstjänstlagen, ”...*En sådan skyldighet föreligger dock endast om myndigheten har lämpliga resurser och ett deltagande inte allvarligt hindrar myndighetens vanliga verksamhet.*”)

Enligt räddningstjänstlagen skall kommuner och statliga myndigheter som svarar för räddningstjänst samarbeta med varandra och med andra som berörs av verksamheten för att räddningstjänsten skall bli effektiv. En räddningsinsats kan inte vara helt beroende av att kommunens räddningskår har tillgång till egna resurser. Enligt 8 § räddningstjänstlagen skall kommunerna ta till vara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för räddningstjänst. Kommunerna själva bestämmer formerna för samarbetet och vad det ska innehålla.

4.3.2 Räddningstjänstens beredskap i Jönköpings län

I tidigare avsnitt har redovisats den beredskap som finns i kommunerna i Jönköpings län enligt de räddningstjänstplaner som kommunerna antagit. Av denna redovisning framgår att det totalt finns 224 personer i beredskap fördelade på 8 befäl heltid, 24 brandmän heltid, 38 befäl deltid och 147 brandmän deltid. Vid insatsen deltog totalt 157 personer. Av dessa kom 138 personer från kommuner i Jönköpings län och 19 personer från kommuner i Västra Götalands län.

En genomgång av samtliga kommuner har genomförts med avseende på vilken personal som deltagit i insatsen i Jönköping och hur kommunerna byggt upp beredskap för ytterligare insatser. Det kan konstateras att vissa kommuner har vidtagit någon form av kompletterande åtgärd för att få en beredskap som motsvarar ungefär beredskapen för en första insats medan andra inte vidtagit någon åtgärd. I Jönköpings kommun gjordes begränsade beredskapshöjningar.

Sammanfattningsvis kan det konstateras, trots den stora insatsen och de omfattande resurser som händelsen krävde av länets räddningstjänst, att beredskapen i länet kommuner fortfarande var tillfredsställande. Inom de kommuner som inte gjorde några speciella beredskapshöjningar eller de som gjorde begränsade höjningar när delar av deras räddningstjänst var engagerade i Jönköping skulle dock insatstiden till vissa delar av respektive kommun ha blivit något längre.

I räddningstjänstlagen finns inte några bestämmelser om vilken beredskap en kommun skall ha under den tid en räddningsinsats pågår i kommunen eller då styrkor från en kommun deltar i en insats i en annan kommun. Där emot får det anses rimligt att en kommun vid sådana tillfällen bygger upp en viss skälig beredskap för att kunna genomföra ytterligare insatser.

4.3.3 Styrkeuppbyggnad vid insatsen

Uppbyggnad av resurserna på brandplatsen framgår av bilaga. Som mest hade vid notiden på förmiddagen 157 personer engagerats i insatsen. Av dessa var 148 personer på själva skadeplatsen.

I den uppföljning som genomförts har det kunnat konstateras att styrkeuppbyggnaden fungerat bra. Räddningsledaren hade i ett tidigt skede klart för sig, bland annat med erfarenhet från tidigare bränder och övningar i tät trähusbebyggelse, storleken på de styrkor som krävs för att förhindra och begränsa en brand av denna storleksordning. Den styrkeuppbyggnad som genomförts och den storlek på den totala styrkan som blev fallet måste betraktas som skälig med hänsyn till omständigheterna.

4.3.4 Staber och ledning

Under insatsen upprättades på brandplatsen en stab i vilken övriga samverkande myndigheters företrädare ingick. På brandstationen upprättades en sambands- och ledningsstab (SoL) som ett stöd för räddningsledaren. SOS-

centralen förstärktes med egen inkallad personal och personal från kommunal räddningstjänst.

Det kan konstateras att uppbyggnaden av dessa staber har skett i ett tidigt skede och därför kunnat utgöra ett stort stöd i räddningsledarens arbete. Det skall särskilt noteras att arbetet i såväl staben på brandplatsen som SoL har genomförts med enkla och säkra metoder och medel av vilket följande skall framhållas.

1. Drygt 30 minuter efter larm formades på en orienteringsritning över kvarteret den strategiska och taktiska insats som vid det tillfället bedömdes möjlig att genomföra. Räddningsledaren kunde sedan, dock med några avvikelser, i huvudsak följa den.
2. Den metoden som valdes att följa och dokumentera insatsen i SoL visade sig vara effektiv. Med en kort information kunde en person klara detta på de pappersblanketter som räddningstjänsten tagit fram. Från räddningstjänsten har särskilt framhållits att den fältmässiga metoden möjliggör att ett stort antal personer kan delta i arbetet i SoL. Detta har också den fördelen att det ger stora förutsättningar för att bli uthållig i detta arbete.

Synpunkter har framförts om att det borde ha funnits en kontaktperson placerad på brytpunkten.

4.3.5 Länsstyrelsen

Branden i Jönköping den 11 februari 2001 medförde omfattande räddningsinsatser i kommunal räddningstjänst. Länsstyrelsen har en speciell roll genom sin tillsynsverksamhet och i vissa fall skyldighet att överta ansvaret för räddningstjänsten vid omfattande insatser. Länsstyrelsen kan även komma överens med berörda att länsstyrelsen intar en stödjande roll i räddningsarbetet.

Olyckor som kan innebära att länsstyrelsen tar över ansvaret är oftast händelser med långvariga olycksförlopp och att händelsen kräver omfattande räddningsresurser från kommunal räddningstjänst och/eller att det krävs omfattande resurser från andra samhällssektorer. Ett annat motiv är att den aktuella händelsen påverkar, på ett mycket påtagligt sätt, andra samhällsfunktioner. Inget av dessa kriterier var här uppfyllda.

Det var därför aldrig aktuellt för Länsstyrelsen att överta ansvaret för räddningstjänsten vid något tillfälle trots att så många kommuner från såväl det egna länet som ett grannlän var engagerade. Detta beroende i huvudsak på det snabba händelseförloppet. Den resursmobilisering som gjordes följde de planer och avtal som finns i länet.

I kvarteret Arkadien fanns värdefulla kulturmiljöer. Byggnaderna var inte förklarade som byggnadsminne enligt kulturminneslagen. Därför fanns det för området inga av Länsstyrelsen fastställda skyddsföreskrifter. Länsstyrelsens arbete med att förhindra bränder i kulturhistorisk bebyggelse kan dock genomföras på andra sätt, t.ex. informationsinsatser. Exempelvis inträffade

under år 2000 i Jönköpings län ett antal allvarliga kyrkbränder av vilka några var anlagda. Under hösten 2000 anordnade därför länsantikvarien och länsexperten för räddningstjänst på Länsstyrelsen i Jönköping en temadag kring "Förebyggande brandskydd i kyrkor" med deltagare från kommunala räddningstjänster och församlingar i länet. Temadagen är ett exempel på hur Länsstyrelsen kan delta i det förebyggande arbetet för att skydda och bevara det svenska kulturarvet när kulturminneslagen inte är direkt tillämplig.

4.3.6 SOS Alarm AB

Av det alarmeringsavtal som finns upprättat mellan staten och SOS Alarm AB framgår ett antal kvalitetskrav som berör teknik, organisation och säkerhet.

SOS-centralen i Jönköping deltog aktivt under branden med SOS-tjänst, alarmeringstjänster och övriga tjänster som framställdes av räddningsledaren. SOS-centralen förstärktes i ett tidigt skede med personal och en stab upprättades.

Vid genomgång med företrädare för SOS Alarm AB av logglistor, anteckningar och redovisningar i övrigt kan konstateras att SOS Alarm AB uppfyllt de åtaganden som framgår av alarmeringsavtalet. Synpunkter om samordning av SOS-staben och SoL lämnas på annan plats i rapporten.

4.3.7 Polisen

Polisens uppgifter vid branden i Jönköping den 11 februari blev de för polisen traditionella uppgifterna att utrymma, avspärra, registrera boende, kontakta anhöriga samt att bevaka området. I polisens uppgifter ingår även utreda orsakerna till olyckan, i detta fall till brandens uppkomst.

Polisens samverkan med räddningstjänsten har fungerat väl. Evakueringen och omhändertagandet av de boende i kvarteret Arkadien måste betraktas som lyckosam med hänsyn bl.a. till det snabba brandförloppet.

4.3.8 Försvarmakten

Försvarmakten deltog inte i insatsen. Något behov att använda sig av 34 § räddningstjänstlagen, som reglerar myndigheters skyldighet att delta i en räddningsinsats med personal och egendom, fanns inte. Försvarmakten, genom Göta Ingenjöreregemente, kom dock att delat i arbetet genom utspisning vid två tillfällen under dagen. Detta skede genom en frivillig överenskommelse mellan regementsledningen och räddningstjänsten. Inga kontakter förekom med militärdistrikt syd.

4.3.9 Landstinget

Personal på ledningsambulansen rapporterade till Länssjukhuset om branden. Någon beredskapshöjning gjordes inte på sjukhuset. Några ytterligare ambulanser i beredskapssyfte kallades heller inte till platsen. Räddningsledaren och personal på ledningsambulansen uttryckte heller inget behov om detta. Efter händelsen har det framkommit synpunkter på sjukvårdens bered-

skap från sjukvårdens egna led om det inte hade varit motiverat att fler ambulanser inledningsvis hade kallats till platsen och att en viss beredskaps-höjning på akutmottagningen hade varit motiverad. Dessa frågor behandlas inte i denna rapport ytterligare utan är en angelägenhet för sjukvårdens organisation.

Sjukvården stödde räddningsledaren genom att delta med en person ur PKL-gruppen.

De mellan sjukvården och SOS Alarm AB avtalade larmrutinerna har fungerat.

4.3.10 Samverkan inom kommunen

Socialjouren larmades på ett tidigt stadium, efter en knapp timma efter första larmet. Den arbetade sedan under dagen tillsammans med polisen och vidtog erforderliga åtgärder. Tekniska kontoret deltog också mycket tidigt i arbetet. Bl.a. bistod man polisen med utrustning för avspärrningarna. Både socialtjänsten och de tekniska förvaltningarna lämnade det stöd och den hjälp till räddningsledningen som kunde förväntas. De bistod även polisen på ett bra sätt.

4.3.11 Information

Av räddningstjänstplanen framgår hur varning och information till allmänheten skall genomföras. Vidare framgår att det finns en särskild upprättad informationsplan i kommunen. Den information till allmänheten som genomfördes gick huvudsak ut genom radion. Kompletterande information fanns också på kommunens hemsida. Genom att Radio Jönköping tidigt fanns på plats kom invånarna att under hela dagen få information om händelseutvecklingen. Från SOS Alarm AB har uppgifter inhämtats att det varit få anrop/samtal under morgonen som haft karaktären informationssamtal. Det finns skäl att tolka detta på så sätt att informationen till invånarna fungerat tillfredsställande och att behovet att ringa SOS Alarm AB på det sättet minimerats.

4.3.12 Media

Enligt representanter för Sveriges Radio Jönköping, Smålandsnytt, TV 4 och Jönköpings-Posten fungerade informationen från räddningstjänsten väl, både avseende innehåll, aktualitet och tillvägagångssätt. För nättidningarna, vilka har ett behov av ständig uppdatering, verkar informationsintensiteten inte ha varit tillräcklig. Deras informationsbehov var man inte riktigt beredd på. Det ligger i sakens natur att dessa har ett behov av snabb och kontinuerlig information. Hur detta behov skall tillgodoses bör beaktas i det framtida arbetet med informationsfrågorna inom räddningstjänsten.

Sveriges Radio Jönköping ställde upp på ett mycket bra sätt och var snabbt igång med sin verksamhet bl.a. med att stödja räddningsarbetet genom informationsmeddelanden till allmänheten

4.3.13 Åtgärder efter räddningstjänst

Enligt 53 § räddningstjänstlagen skall räddningsledaren bl.a. underrätta ägaren eller innehavaren om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning. Räddningsledaren har också under vissa förutsättningar möjlighet att utföra bevakningen på ägarens eller innehavarens bekostnad. Räddningstjänsten i Jönköpings kommun har upprättat en speciell ordning för detta vilket innebär att räddningstjänsten tar på sig bevakningsuppdraget och delar kostnaden med ägaren.

4.3.14 Restvärdesledare

Vid branden i Jönköping anlände en restvärdesledare under söndagen. Av det som framkommit efter branden kan konstateras att restvärdesledaren fick en något annan roll än som arbetsledare och samordnare. Uppgiften utvecklades mera till att följa och dokumentera de restvärdesinsatser som saneringsbolagen genomförde på uppdrag av de två av fastighetsägarnas försäkringsbolag. En möjlig erfarenhet som kan dras av en brand i denna storleksordning är att lednings- och samordningsfrågorna för restvärdesinsatserna måste ges betydligt större resurser.

4.3.15 Sammanfattning

Räddningsverket och Länsstyrelsen i Jönköpings län kan vid den nu aktuella händelsen konstatera:

- att räddningstjänsten i kommunen var planerad och organiserad så att en räddningsinsats kunde påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt,
- att räddningsinsatsen genomförts på ett bra sätt och i överensstämmelse med räddningstjänstlagens intentioner,
- att samverkan mellan räddningstjänsten i Jönköpings kommun, deltagande kommunala räddningstjänster i övrigt, polisen, landstinget, SOS Alarm AB, media och övriga aktörer fungerat väl,
- att brister eller smärre misstag som noterats inte har påverkat utgången av räddningsinsatsen,
- att den ansvariga nämnden har uppfyllt det tillsynsansvar som åvilar en nämnd enligt 54 § räddningstjänstlagen.

5 Övriga erfarenheter

Stab

Den främre ledningsplatsen, räddningsledarens stab på brandplatsen, kom under det mest intensiva skedet av branden att bemannas av en eller två stabspersoner, polisinsatschef samt en ambulansbesättning. Till sitt förfogande räddningsledaren två mindre ledningsfordon från räddningstjänsten i Jönköping respektive Vaggeryd, en polisbil och en ambulans.

Såväl räddningstjänsten som polisen i Jönköping disponerar var sitt större ledningsfordon, men dessa begärdes aldrig ut till skadeplatsen. Enligt uppgift uppstod aldrig något behov av större fordon och tekniska resurser. Räddningsledaren har senare framfört att han möjligen hade haft nytta av bättre utrymme för att breda ut kartor och ritningar, men att ledningsarbetet ändå fungerat tillfredsställande för att vara en så omfattande insats.

SoL

I SoL fanns under hela räddningsinsatsen fyra personer. Från den personalen har framförts att den minutoperativa verksamheten tagit mycket tid i anspråk så att analyser, omfallsplanering och övrig planering blivit lidande.

I SoL användes till en början Mobitex-utrustning men avbröts då hanteringen av denna upplevdes alltför tidsödande. I stället skrevs dagboken och andra noteringar på vanliga förtryckta blanketter.

Det har också framförts att det varit tidsödande att kontinuerligt informera SOS-staben. Det är sålunda angeläget att de planer som finns att samordna de olika stabernas verksamhet genomförs.

SOS-stab

Arbetet i SOS-staben har fungerat bra. Det var värdefullt att få externa stöd i form av kommunalt räddningsbefäl i stabsarbetet. Företrädare för SOS Alarm AB har samma erfarenhet som den kommunala räddningstjänsten att en samordning av SoL och SOS-staben skulle effektivisera stabsarbetet.

LUPP

Räddningstjänsten i Jönköping har inte infört det datoriserade stödsystemet LUPP men planer finns att inom en nära framtid komplettera med detta. Från räddningstjänsten har vid genomgång efter branden framförts, att införandet av ett sådant system kräver en översyn av personalresurserna samt övnings- och utbildningsinsatser för att det ska kunna bli ett adekvat stödsystem. Räddningstjänstens bedömning är att en omfattande samverkan mellan kommuner inom länet är eftersträvansvärt vid en introduktion av LUPP.

Uppföljning av insatsen

Räddningstjänsten i Jönköping ingår sedan något år i ett projekt som Räddningsverket driver, i vilket alla räddningsinsatser beträffande åtgärder, tider m.m. följs upp. Med hjälp av ett geografiskt positionssystem i en kartdator och en satellitstyrd tidsregistrering kan man följa upp fordonens rörelser och få ett obrutet tidsschema. Den lokala radiotrafiken på skadeplatsen spelas också in på videobandspelare i vissa fordon. Systemet är under utveckling men redan nu ser räddningstjänsten de fördelar det innebär.

Håll samman styrkorna

Från räddningsledare och sektorchefer har framförts nödvändigheten av alltid hålla ihop personalgrupper och fordon från samma räddningsstyrka som en enhet. Personkännedom och kunskap om de egna fordonen och dess utrustning är mycket viktig.

Brandbegränsningslinjer

Inom räddningstjänsten i Jönköping finns en erfarenhet från tidigare bränder i liknande kvarter att det totalt åtgår 20 personer per våningsplan för att hålla en begränsningslinje i tät trähusbebyggelse. Denna erfarenhet har varit till stor nytta i samband med att förstärkningsresurser har begärts.

Bevakning

Metoden att räddningstjänsten, efter att räddningsinsatsen avslutats, fortsätter att bevaka en brandplats och att ägaren (berörda försäkringsbolag) står för halva kostnaden kan ha fördelar för berörda parter.

Hos räddningstjänsten i Jönköpings kommun finns färdiga blanketter för överlämnandet av skadeplats till fastighetsägare eller försäkringsbolag. I dessa finns en särskild ruta med texten "Räddningstjänsten fortsätter bevakning på ägarens bekostnad"

Media

Nättidningarna har ett behov av ständig uppdatering. Deras informationsbehov var staben inte riktigt beredd på. Det ligger i sakens natur att dessa har ett behov av snabb och kontinuerlig information. Hur detta behov skall tillgodoses bör beaktas i det framtida arbetet med informationsfrågorna inom räddningstjänsten

6 Begreppsförklaringar m.m.

Anspänningstid	Tiden från alarmering av personalen till dess räddningsstyrkans första fordon kan utgå.
Insatstid	Tiden från alarmering av den kommunala räddningstjänsten till dess räddningsarbetet kan påbörjas, d.v.s. summan av anspänningstid, körtid och angreppstid.
SoL	Sambands- och ledningsstab på brandstation.
SOS-stab	Den stab som upprättas på SOS-centralen.
LUPP	Ett informationssystem som förser besluts fattare med ledningsstöd i syfte att kunna göra nödvändiga uppföljningar och fatta rätt beslut vid räddningsinsatser.
Nättidning	Nyhetstjänst och information på internet.
PKL	Jönköpings psykiatriska katastrofledning.
BM	Brandmästare
BfH	Brandförman heltid
BmH	Brandman heltid
BfD	Brandförman deltid
BmD	Brandman deltid

7 Referenser

1. Räddningstjänstlag (1986:1102)
2. Räddningstjänstförordning (1986:1107)
3. Statens räddningsverks föreskrifter om brandsynefrister (SRVFS 1993:1)
4. Brandsynefrister, allmänna råd. Meddelande från Statens räddningsverk (1993:1)
5. Lag om brandfarlig och explosiv vara (1988:868)
6. Föreskrifter och allmänna råd om tillstånd till hantering av brandfarliga gaser och vätskor (SÄIFS 1995:3)
7. Föreskrifter och allmänna råd om brandfarlig gas i lös behållare (SÄIFS 1998:7)
8. Räddningstjänstplan för Jönköpings kommun. Antagen av kommunfullmäktige i Jönköping att gälla från den 1 juli 1997.
9. Räddningstjänstplaner för kommunerna i Jönköpings län
10. Detaljplaner, beslut m. m. avseende kv. Arkadien.
11. Bildmaterial överlämnat från Räddningstjänsten i Jönköping
12. Utdrag ur SOS Alarm AB:s insatsrapporter avseende tider m. m.
13. Frågor till SOS Alarm AB från Räddningstjänsten i Jönköpings kommun och svar från SOS Alarm AB angående vissa tider och händelser.
14. Stabsprotokoll från Polisen i Jönköping upprättat den 11 februari 2001.
15. Polisens brandplatsundersökningsprotokoll daterat 2001-03-07, dnr K3171-01.
16. Bildmaterial från Olle Johansson, Stockholm. Totalt 25 bilder.
17. Tidningsartiklar i rikspress och lokalpress.
18. Nyhetssändningar på kassett från Radio Jönköping.
19. Räddningstjänsten i Jönköpings kommun den 26 februari. Hela händelseförloppet genomgicks. Närvarande vid genomgången var Bengt Martinsson, Claes Lövgren, Göran Melin, Fredric Jonsson, Helena Norlin, Anders Löfgren samtliga från räddningstjänsten i Jönköping. Stefan Waltersson deltog från Länsstyrelsen och Ulf Erlandsson, Erik Egardt och Klas Helge från Räddningsverket.
20. Räddningstjänsten i Jönköpings kommun den 27 februari. Genomgång av arbetet i bakre ledning. Närvarande var Gunnar Hansson från räddningstjänsten i Jönköpings kommun, Stefan Waltersson från Länsstyrelsen, Ulf Erlandsson, Erik Egardt och Klas Helge från Räddningsverket
21. SOS Alarm AB den 27 februari. Genomgång av arbetet i SOS-centralen under branden. Närvarande vid genomgången var Rod Wiberg och Tommy Brewitz från SOS Alarm AB. Stefan Waltersson deltog från Länsstyrelsen och Ulf Erlandsson, Erik Egardt och Klas Helge från Räddningsverket.

22. Stadsbyggnadskontoret i Jönköping den 27 februari. Planer och byggnadslov avseende kv. Arkadien genomgicks. Stefan Waltersson deltog från Länsstyrelsen och Ulf Erlandsson, Erik Egardt och Klas Helge från Räddningsverket.
23. Möte med företrädare från massmedia den 28 februari för att få deras erfarenheter. Vid mötet deltog Åsa Runström från SVT TV 2 och Peter Olsson Sveriges Radio (Smålandsnytt). Från Länsstyrelsen deltog Stefan Waltersson och från Räddningsverket Klas Helge.
24. Möte med Bengt E Karlsson den 28 februari på Läns museet i Jönköping för att närmare gå igenom den kulturhistoriskt intressanta miljön. Erik Egardt från Räddningsverket deltog.
25. Polisen i Jönköping den 28 februari. Mötet avsåg en genomgång av polisens insatser och som viktig samverkande organ under insatsen.
26. Räddningstjänsten i Jönköpings kommun den 9 april. Genomgång av arbetet i bakre ledning. Närvarande var Gunnar Hansson och Claes Lövgren från räddningstjänsten i Jönköpings kommun, Stefan Waltersson från Länsstyrelsen, Ulf Erlandsson, och Klas Helge från Räddningsverket.
27. Telefonsamtal med företrädare för berörda kommunala räddningstjänster, samverkande myndigheter m.fl.

8 Bilagor

Bilaga 1: Bildbilaga

Bilaga 2: Sammanställning antal personer,
fordon m. m.

Bilaga 3: Styrkeuppbyggnad

Foto: Tina Andersson, Räddningstjänsten Jönköping

Bild 1: Kv. Astern, mot sydväst

Foto: Tina Andersson, Räddningstjänsten Jönköping

Bild 2: Kv. Astern, Mot väster utefter Smedjegatan.

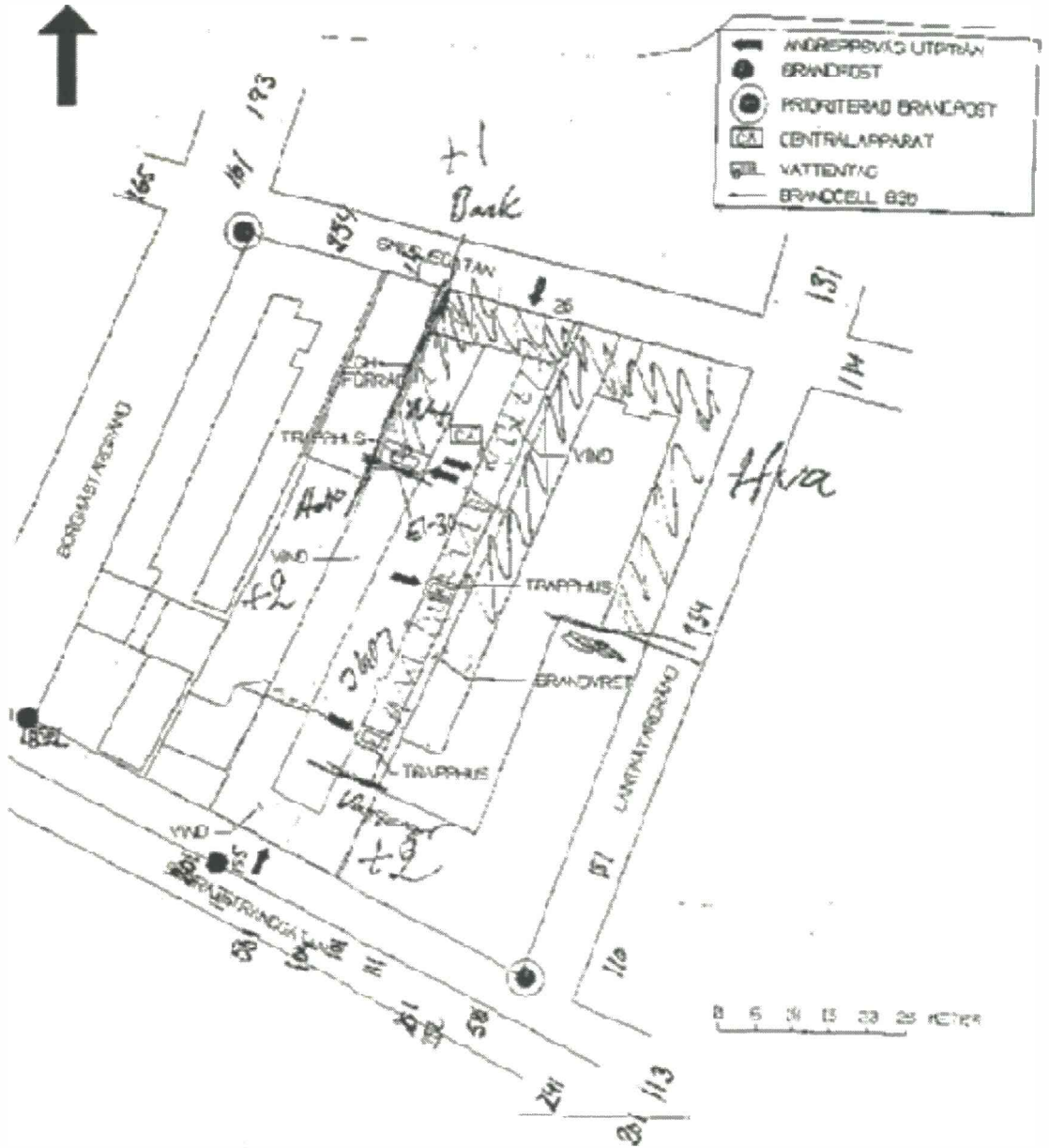

Bild 4: Denna skiss upprättades av räddningsledningen kl. 04.40 – 04.50. Skissen som gjordes på en orienteringsritning för automatiskt brandlarma visar begränsningslinjer som skulle hållas, vissa insatta styrkor och fordon (fordonsnummer).

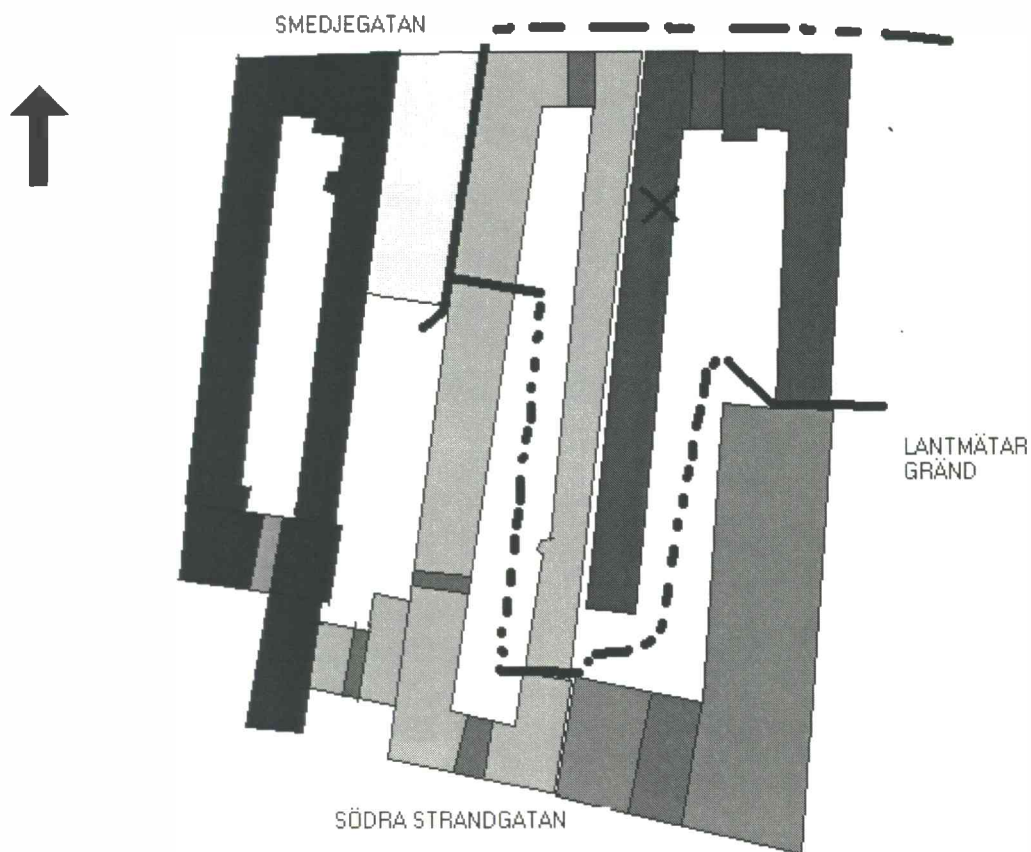

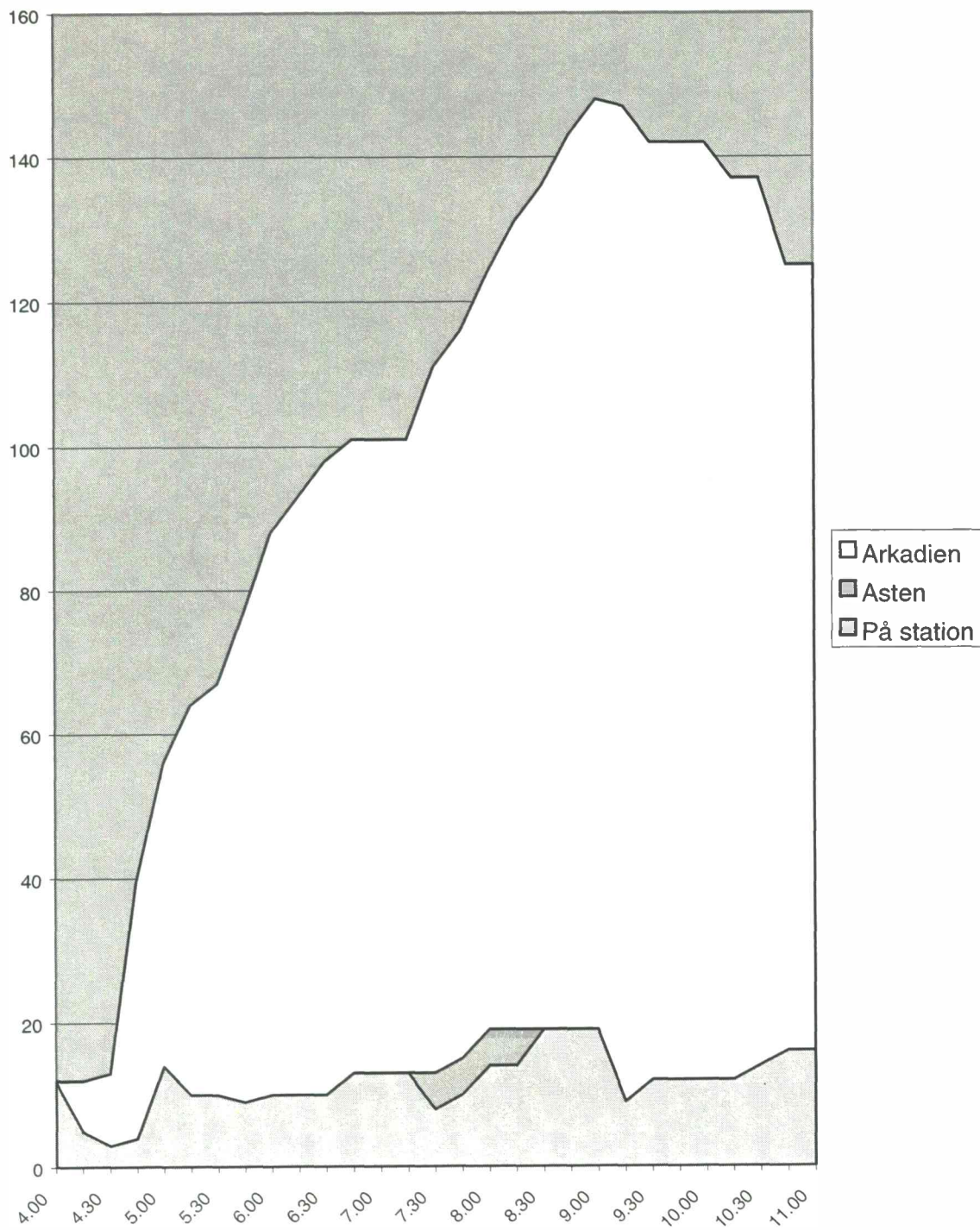
Bild 5: Denna skiss över kv. Arkadien visar vilka begränsningslinjer som kunde hållas. Skissen visar stor överensstämmelse med en skiss (se bild 4) som upprättades på en orienteringsritning kl. 04.40 – 04.50.

Ort	Antal	Fordon	Antal	Fordon	Antal	Fordon	Summa	Totalt
Jönköping							7	7
Jönköping							2	9
Jönköping		SoL					2	11
Rch Jönköping							1	12
Huskvarna							7	19
Norrahammar							8	27
Bankeryd							8	35
Jönköping		SoL					4	39
Jönköping							5	44
Habo							4	48
Vaggeryd							8	56
Jönköping							4	60
Norrahammar							3	63
Jönköping							1	64
Forserum							5	69
Ryd/Bottnaryd							5	74
Unnefors							5	79
Värnamo							5	84
Malmbäck							5	89
Nässjö/Vetlanda/Sävsjö		SOS-stab					1	90
Nässjö							5	95
Jönköping			(Automatlarm Asten)				5	100
Mullsjö							5	105
Jönköping							1	106

Ort	Antal	Fordon	Antal	Fordon	Antal	Fordon	Summa	Totalt
Sävsjö							5	111
Eksjö							1	112
Gränna							6	118
Ulricehamn							8	126
Falköping							4	130
Tidaholm							7	137
Huskvarna							3	155
Hjältevad							5	142
Gislaved							1	143
Jönköping							9	152
Jönköping							2	157

Källa: Räddningstjänsten Jönköping

- Brandmästare
- Brandförman
- Brandingenjör
- Brandman

Källa: Räddningstjänsten Jönköping

Räddningsverkets bibliotek
Karlstad

26152004070

Räddningsverket, 651 80 Karlstad
tel 054-13 56 00, fax 054-13 56 00. Internet <http://www.raedningsverket.se>

Beställningsnummer R00-248/01. Fax 054-13 56 00
ISBN 91-7253-137-1

RÄDDNINGSS
VERKET

*Ps *ca*

Branden ..